

Катерина ПОНОМАРЬОВА
Любов ГАЙОВА

Українська мова та читання

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 1

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко

Умовні позначення:

- — прочитай або розкажи
- — поспілкуйся з іншими
- — поміркуй і поясни
- — напиши
- — попрацюй у парі або групі
- — виконай роботу олівцем
- — виконай завдання на вибір
- — виконай творче завдання
- — виконай завдання вдома
- — розкажи, чи цікаво тобі було на уроці

Державний Гімн України

*Слова Павла Чубинського
Музика Михайла Вербицького*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

РОЗДІЛ 1.

ПРИГАДУЮ ЗНАННЯ ПРО ЗВУКИ І БУКВИ

РОЗРІЗНЯЮ ГОЛОСНІ І ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ

- 1. Розглянь малюнок. Пригадай, як звати зображених друзів. Якщо ти бачиш цих дітей уперше, то познайомся з ними. Прочитай їхні імена.

Я — Гаджик.

Я — Читалочка.

Я — Щebetунчик.

Я — Родзинка.

- 2. Продовж речення і запиши. Пригадай, як треба писати імена.

Друзів звати ..., ..., ... і ... .

Імена людей пишемо
з _____ букви.

Проведи дослідження!

1. Підкресли в записаних іменах букви, які позначають голосні звуки.
2. Назви в цих іменах букви, які позначають приголосні звуки.
3. У якому імені є буква, що позначає два звуки? Назви її.
4. У яких іменах є звуки, що позначаються двома буквами? Вимов їх.

3. Прочитай повідомлення друзів. Дай відповідь на їхнє запитання.

Улітку ми подорожували. Побували в різних куточках України. Дізналися багато цікавого. Познайомилися з новими друзями. А як ти провів/провела літо?

4. Візьми інтерв'ю в однокласників/однокласниць. Розпитай, що їм найбільше запам'яталося з літніх канікул.

5. Запиши відповіді на запитання Щебетунчика. Пригадай, як правильно записувати речення.

1. Де ти побував/побувала влітку?

2. Що найбільше сподобалось?

3. З яким настроєм ти прийшов/прийшла до школи?

Перше слово в реченні пишемо з _____ букви.

У **кінці** речення ставимо _____, знак _____ або знак _____ . **Слова** в реченні пишемо _____ одне від одного.

6. Розпізнай слова й запиши. Перевір за словником, чи правильно ти записав/записала перше слово.

в □ р □ с □ нь

шк □ л □

д □ т □

Проведи дослідження!

1. Що спільного мають надруковані в словах букви?

2. Що спільного мають пропущені в словах букви?

3. Чи всі букви в цих словах позначають звук?

7. Склади два речення зі словами з попереднього завдання і запиши.

8. Утвори й запиши слова з поданих букв, додаючи букви, які позначають голосні звуки. Склади речення з кожним словом і запиши.

ДРЖБ

ТЛФН

КМІТР

РОЗПІЗНАЮ М'ЯКІ ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ

1. Прочитай і спиши повідомлення. Встав пропущені букви.

Наша подорож по Україн.. розпочалас..
зі Л..ова. Це дуже красиве стародавн.. м..сто.
Ми пол..били його з першого погл..ду.

2. Підкресли у списаному тексті букви, які позначають м'які приголосні звуки.

Проведи дослідження!

1. Вимов м'які приголосні звуки, позначені підкресленими буквами.
2. Які букви вказують на м'якість кожного з них?
3. Чи є м'який приголосний звук у слові **його**?
4. Якою буквою він позначений?
5. Що ти знаєш про цю букву?

3. Пригадай, як позначаються голосні і тверді та м'які приголосні звуки у схемах слів. Спиши подані слова. Побудуй під кожним його звукову схему.

Львів

чудовий

4. Прочитай повідомлення друзів.

У Львові стоїть пам'ятник Данилові Галицькому. Львів'яни вважають, що він побудував їхнє місто і назвав на честь свого сина Лева. Від заснування Львова минуло вже більше ніж 750 років.

5. Візьми інтерв'ю у своїх однокласників/однокласниць. Запитай, що нового вони дізналися з повідомлення друзів.

6. Вимов м'який приголосний звук у виділеному в повідомленні слові. Поясни, чому він позначений двома однаковими буквами.

- 7. Утвори за зразком слова з подовженими приголосними звуками й запиши. Підкресли букви, які позначають подовжені звуки.

Зразок: в'язати — в'язання.

Читати, знати, жити.

- 8. Пригадай, як позначається подовжений м'який приголосний звук у схемі слова. Побудуй звукові схеми слів, які ти утворив/утворила в попередньому завданні.
- 9. Напиши, що ти знаєш про Львів (3–4 речення).
- 10. Прочитай напис на світліні. Поміркуйте з однокласниками/однокласницями, що можуть виготовляти в цій майстерні.

- 11. Прочитай текст. Переконайся, чи такою ти уявляв/уявляла собі цю майстерню. Випиши **п'ять** слів з м'якими приголосними звуками.

«Львівську майстерню шоколаду» називають райським куточком для любителів ласощів. Шоколадні цукерки тут виготовляють вручну. Вони дуже смачні й гарно оформлені. Рецепти приготування шоколаду зберігаються в суворій таємниці.

З інтернет-ресурсу

- 12. Спиши назву майстерні. Підкресли букви, які позначають м'які приголосні звуки. Напиши, чи хочеш ти відвідати цю майстерню. Поясни чому.

ПРИГАДУЮ СЛОВА З АПОСТРОФОМ І БУКВОЮ Щ

1. Прочитай текст.

У центрі Львова розташована площа Ринок.

Упродовж багатьох століть вона була центром усього життя міста. Тут вирував базар, який відвідували перси й англійці, турки й голландці, росіяни та французи. На площі знаходилося також міське управління, виконувалися судові вироки, відбувалися різні свята, вистави.

З інтернет-ресурсу

2. Дай відповіді на запитання Щебетунчика.

1. Як називається головна площа у Львові?
2. Як думаєш, чому вона має таку назву?
3. Що відбувалося на цій площі в давнину?
4. Чи є головна площа у твоєму місті чи селі?

3. Випиши з тексту про площу Ринок виділене слово. Побудуй його звукову схему.

Проведи дослідження!

1. Визнач, скільки букв і звуків у цьому слові.
2. Порівняй їх кількість.
3. Чого більше — букв чи звуків? Поясни чому.

4. Позмагайся із сусідом/сусідкою по парті, хто швидше пригадає і запише **шість** слів з буквою **щ**. Зіставте свої записи, чи є в них однакові слова.

5. Допоможи Родзинці перетворити подані слова за зразком. Запиши утворені пари слів.

Зразок: *пахнути* — *пахощі*.

хитрувати — ...

ревнувати — ...

заздрити — ...

веселитися — ...

6. У центрі Львова друзі побачили дивну вивіску на кав'ярні. Прочитай її. Поміркуй, що дивного в цьому написі.

СЛОВНИК

КОПАЛЬНЯ — шахта.

7. Прочитай текст, щоб зрозуміти, чому кав'ярня має таку назву.

На площі Ринок розташована найвідоміша кав'ярня Львова — «Львівська копальня кави». Львів'яни створили легенду, ніби львівську каву виготовляють не з плодів кавового дерева, а видобувають у копальні. Так само, як вугілля.

У «Львівській копальні кави» відтворюють цю легенду.

З інтернет-ресурсу

8. Прочитай виділені в тексті слова. Пригадай, коли ставиться апостроф. Поясни, чому ці слова написані з апострофом.

Апостроф ставимо після **твердого** приголосного звука перед буквами _____.

9. Прочитай слова. Випиши ті, у яких пропущений апостроф.

Пам'ятник, подвіря, люстра, хлопята, порядок, м'який, сіє, вет'ся, п'ятниця, в'юн, р'юкзак, м'яч.

10. Напиши, чи хочеш побувати у Львові. Що бажаєш побачити?

11. Утвори й запиши слова за зразком. Побудуй звукову схему виділеного слова. Склади речення з **одним** із утворених слів і запиши.

Із риби — **риб'ячий**.

Із соломи — ... .

Із каменю — ... .

Із дерева — ... .

ПРАВИЛЬНО ВИМОВЛЯЮ СЛОВА З БУКВОЮ Ґ І ЗВУКАМИ [ДЖ], [ДЗ], [ДЗ']

-
1. У Львові Ґаджик познайомився з дітьми, у мовленні яких були незвичні слова. Прочитай їх. Поясни значення тих, які тобі відомі.

Ґречний, ґазда, ґирліґа, ґринджо́ли, ґудз.

-
2. Спиши речення, замінивши виділені слова літературними. Вибери їх з довідки.

1. На подвір'я вийшов **ґазда**. 2. Дідусь спирався на **ґирліґу**. 3. Хлопчик був дуже **ґречний**. 4. Василько вправно зав'язав **ґудз**. 5. **Ґринджоли** швидко мчали по снігу.

Довідка: *палиця, господар, вузол, санки, ввічливий.*

-
3. Родзинка знайшла цікаву інформацію про джерела. Прочитай її.

На Львівщині є цілющі джерела. Із них б'є, дзюрчить, дзвенить дзеркально чиста мінеральна вода. Вона має лікувальні властивості. Люди приїжджають на курорти Львівщини, щоб оздоровитися.

Найбільші запаси мінеральної води знаходяться в Трускавці, Східниці, Моршині.

-
4. Випиши з інформації Родзинки слова зі звуками [ДЖ], [ДЗ], [ДЗ']. Підкресли букви, які позначають ці звуки.

-
5. Побудуй звукову схему **одного** з виписаних слів.

6. Розглянь етикетки з пляшок мінеральної води. Напиши, яку воду видобувають на Львівщині.

7. Яку воду ти вживаєш? Де її береш? Як часто ти її п'єш? Напиши про це текст (3–4 речення).

8. Разом з однокласниками/однокласницями розгляньте етикетку з пляшки мінеральної води. Знайдіть на ній відповіді на запитання Щebetунчика.

1. Як називається вода?
2. Де її видобувають?
3. Яка денна норма води для людини?
4. Чи містить ця вода газ?
5. Який термін придатності цієї води?
6. Чи можна вживати цю воду?

9. Спиши текст. Допиши, чи доводилося тобі пити воду з джерела. Побудуй звукові схеми виділених слів.

Щедра земля дарує людям **джерельну** воду.
Вона чиста, прохолодна, смачна.

ПРАВИЛЬНО ВИМОВЛЯЮ ДЗВІНКИ ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ В КІНЦІ СЛОВА І СКЛАДУ

1. Друзі зайшли в одну із львівських їдалень. Їм подали меню. Прочитай його.

• Меню •

Перші страви

Гарбузова зупа 20 грн

Борщ український 30 грн

Десерти

Штрудель яблучний 30 грн

Пляцок з вишнями 30 грн

Гарячі перекуски

Картопляні палюшки 150г/55 грн

Тертюхи з бринзою 250г/60 грн

2. Обговоріть меню з однокласниками й однокласницями. Які слова вам не зрозумілі? Знайдіть їх у довідці. Які страви з меню ви хотіли б замовити?

Довідка: *зупа* — суп, *палюшки* — галушкі, *тертюхі* — деруни, *штрудель* — рулет, *пляцок* — торт.

3. Пограй із сусідом/сусідкою по парті у «Відлуння»: хтось вимовляє дзвінкий приголосний звук, а хтось відгукується, вимовляючи парний йому глухий. Скористайтесь таблицею.

Парні дзвінкі і глухі приголосні звуки

Дзвінкі: [б] [д] [д'] [з] [з'] [ж] [г] [г'] [дж] [дз] [дз']

Глухі: [п] [т] [т'] [с] [с'] [ш] [х] [к] [ч] [ц] [ц']

Приголосні звуки, які не утворюють пар

Дзвінкі: [в] [л] [л'] [м] [н] [н'] [й] [р] [р'] —

Глухі: — — — — — — — — — [ф]

4. Знайди на таблиці дзвінки приголосні звуки, які не мають парних глухих? Вимов їх. Який глухий не має парного дзвінкого?

5. Пригадай, як вимовляються дзвінки приголосні звуки в кінці слова і складу. Прочитай уривок з вірша. Вимовляй дзвінко звуки, позначені виділеними буквами.

У Стоні**ж**ки — босі ні**ж**ки.

Як узути їх усіх?

От купити б босоні**ж**ки

на усі її сто ніг.

Мар'яна Савка

Дзвінки приголосні звуки в кінці слова і складу вимовляються _____.

6. Утвори й запиши речення з поданих слів.

1. Візьми, поріж, і, хліб, ніж. 2. Зроби, ковбасою, з, бутерброд. 3. Бабуся, гарбуз, духовці, в, запекла. 4. На, подали, десерт, мед, виноград, і.

7. Підкресли в записаних реченнях слова із дзвінкими приголосними в кінці. Прочитай їх, вимовляючи чітко ці звуки.

8. Яка твоя улюблена страва? Хто її готує? Як часто ти її вживаєш? Напиши про це текст (3–4 речення).

9. Прочитай скоромовки Щебетунчика. Вимовляй чітко звуки, позначені виділеними буквами. Вивчи одну зі скоромовок напам'ять.

Захар залі**з** на перелаз**з**.

— Захарку, злі**з**ь!

— Захарку, зла**з**ь!

Зумів залі**з**ти — знай,
як злі**з**ти.

У діброві — дуб**к**и,

Під дуб**к**ами — гри**б**ки.

Трава — між гри**б**ками.

Хмарки — над дуб**к**ами.

10. Разом із дорослими знайди в інтернеті або словнику, що таке **марципán** і **смако́лики**. Запиши значення цих слів у зошит.

ПРАВИЛЬНО ЗАПИСУЮ СЛОВА ІЗ СУМНІВНИМИ ПРИГОЛОСНИМИ ЗВУКАМИ

1. Читалочка дізналась, що в українській мові є слова, у яких дзвінкі приголосні перед глухими вимовляються, як парні глухі. Прочитай ці слова в першій колонці.

ВИМОВЛЯЄМО: **ПЕРЕВІРЯЄМО:**   **ПИШЕМО:**

ні[х]ті

кі[х]ті

ле[х]кий

во[х]кий

ніг^готь

кіг^готь

лег^генький

волог^гий

ні..ті

кі..ті

ле..кий

во..кий

Проведи дослідження!

1. Прочитай за стрілочками пари слів із другої і третьої колонок.
2. Яку букву ти вставиш у слова третьої колонки — г чи х? Поясни чому.
3. Назви букви, які стоять після г у другій колонці. Який звук вони позначають — голосний чи приголосний?
4. Зроби висновок, що треба зробити, щоб правильно записати слово із сумнівним приголосним звуком. Перевір себе за правилом.

Щоб правильно написати слово із **сумнівним приголосним** звуком, треба **змінити** слово так, щоб після цього приголосного стояв **голосний** звук.

Наприклад: ми^гтить — ми^готить.

2. Запиши слова із третьої колонки в рядок. Підкресли вставлені букви. Склади речення зі словом **вогкий** і запиши.

3. Прочитай інформацію Родзинки.

У Львові є незвичне кафе. Там можна не тільки смачно поїсти, а й побавитися із тваринками. Назва цих тваринок захована в загадці. Відгадай її.

**Лапки м'якенькі, кі..тики гостренькі.
Ле..ку ходу має, муркоче, як дрімас.**

4. Спиши загадку. Встав пропущені букви в словах.

5. Чи хотілося б тобі відвідати кафе з кішками? Чому? Напиши про це текст (3–4 речення).

6. Гаджик знайшов в інтернеті цікаву інформацію. Прочитай її.

В українській мові є слова, у яких глухі приголосні вимовляються, як парні їм дзвінкі.

ПИШЕМО:

просьба
боротьба
вокзал

ВИМОВЛЯЄМО:

про[з']ба
боро[д']ба
во[г]зал

Проведи дослідження!

1. Добери слова, якими можна перевірити написання слів першої колонки.
2. Чи всі слова вдалося перевірити?
3. Написання якого слова треба запам'ятати?

7. Склади й запиши речення зі словом **вокзал**.

8. Запиши слова, вставивши пропущені букви. Правильно прочитай їх.

Зуби — зу.., зу..ки.

Легенький — ле..ко, ле..кий.

Сусіди — сусі.., сусі..ка.

Хлібина — хлі.., хлі..чик.

Ніготь — ні..ті, ні..тики.

Сади — са.., са..ки.

РОЗПІЗНАЮ СЛОВА З НЕНАГОЛОШЕНИМИ ЗВУКАМИ [Е], [И]

1. Гаджик забув, як правильно наголошувати подані слова. Допоможи йому. Спиши слова. Постав наголос. Перевір себе за словником.

Завдання, запитання, читання, човен, новий, олень, помилка, помилки.

2. Спиши пари слів. Постав наголос. Підкресли букви, які позначають ненаголошені звуки [е], [и].

сестри — сестра

числа — число

крила — крило

верби — верба

3. Пригадай, як вимовляються ненаголошені звуки [е], [и]. Прочитай подані слова, дотримуючись цього правила.

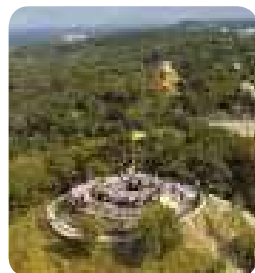
Весло, село, листок, береза, сини, весна, зима, кленовий, високий.

Ненаголошений звук [е] у вимові наближається до [__].
Ненаголошений звук [и] у вимові наближається до [__].

4. Прочитай повідомлення Родзинки.

Ми побували на Замковій горі. Її ще називають Княжа гора, або гора «**Високий** замок». Це найвищий пагорб у Львові. Його висота — 413 метрів. На **вершині** розташований **невеликий** оглядовий майданчик. До нього **веде** спіральна пішохідна доріжка. У **вечірню** і нічну пору майданчик і доріжка освітлюються.

З інтернет-ресурсу

5. Візьми інтерв'ю в однокласника/однокласниці за поданими запитаннями.

1. Яку назву має гора?
2. Де вона розташована?
3. Яка її висота?
4. Як на неї можна піднятися?

 6. Випиши з повідомлення Родзинки виділені слова. Постав наголос. Підкресли букви, які позначають **ненаголошені** голосні [е], [и]. Прочитай записані слова.

 7. Дай відповідь на запитання Щебетунчика.

Як думаєш, назва Замкової гори утворилася від слова **зámок** чи **замóк**?

 8. Прочитай текст, щоб перевірити свою думку.

Замкова гора отримала свою назву від **зámку**, який побудував король Лев Данилович ще 800 років тому. **Зáмок** простояв 600 років. Аж поки за наказом Австрійської імперії його розібрали. Після того підвищення укріпили, засадили деревами і відкрили парк.

З інтернет-ресурсу

 9. Що ти дізнався/дізналася про Замкову гору у Львові? Напиши про це текст (3–4 речення).

 10. Поясни Читалочці, що означають подані вислови. Порівняй свої міркування з довідкою.

з висоти пташиного польоту

як на долоні

Довідка: *дуже добре видно; з великої висоти.*

 11. Спиши текст. Устав на місці пропусків вислови з попереднього завдання. Підкресли у виділених словах букви, які позначають ненаголошені голосні [е], [и].

Щоб помилуватися красою Львова, треба **дивитись** на нього ... . Найкраще це робити із Замкової гори. Звідти все місто **відкривається** ... .

ПРАВИЛЬНО ЗАПISУЮ СЛОВА З НЕНАГОЛОШЕНИМИ ЗВУКАМИ [Е], [И]

1. Разом з однокласником/однокласницею прочитайте в ролях розмову Гаджика і Родзинки.

Гаджик: У чому щастя?

Родзинка: Щастя в перемозі.

Гаджик: У чому перемога?

Родзинка: Перемога в знаннях.

Гаджик: Де знання?

Родзинка: Знання в книжках.

Гаджик: Де книжки?

Родзинка: У книгарнях і бібліотеках.

2. Поясни, як розумієш значення виділених у розмові реплік.

3. Прочитай і запиши пораду Читалочки. Постав наголос у словах. Підкресли ненаголошені [е], [и].

Будеш книжки читати — будеш багато знати.

4. Щебетунчик розповів про цікаву книжку. Прочитай слова, які він використав. Як думаєш, про що ця книжка?

сте́жка — ст..жки

лі́стя — л..сток

сте́бла — ст..бло

грíб — гр..би

Проведи дослідження!

1. Прочитай пари слів у першій колонці.
2. Яку букву вставиш на місці пропусків — **е** чи **и**? Поясни чому.
3. Яку букву вставиш у словах другої колонки? Поясни чому.
4. Зроби висновок, що треба зробити, щоб правильно записати слово з ненаголошеним голосним [е] або [и].
Перевір себе за правилом.

Щоб дізнатись, яку букву (**е** чи **и**) писати в ненаголошеному складі, треба **змінити** слово так, щоб **ненаголошений звук** став **наголошеним**. Наприклад: село — **се́ла**.

Слово, яке допомагає перевірити написання букви, називається **перевірним**. Наприклад: слово **се́ла** є перевірним для слова **село**.

 5. Запиши пари слів з попереднього завдання, встав пропущені букви. Підкресли перевірні слова.

 6. Прочитай приказки. Поясни, як їх розумієш. Спиши приказки. Встав пропущені букви, добираючи перевірні слова.

1. Ж..ття без кн..жок, як в..сна без квітів.

2. Золото добувають із з..млі, а знання — із кн..жок.

 7. Разом з однокласниками/однокласницями дайте відповідь на запитання.

Львів називають книжковою столицею України.
Як думаєш, чому?

 8. Прочитай текст. Чи є в ньому щось таке, чого ви не назвали, відповідаючи на запитання?

Львів називають книжковою столицею України. Адже в ньому дуже багато книгарень і бібліотек. Яких тільки книжок там немає!

Є у місті чимало видавництв, де створюють книжки для дорослих і дітей. А ще у Львові часто проходять книжкові виставки, ярмарки.

 9. Разом з однокласниками/однокласницями з'ясуйте, чим **бібліотека** відрізняється від **книгарні**. Напиши про це текст (3–4 речення).

 10. Разом з однокласниками/однокласницями розгляньте афішу. Про що ви з неї дізналися?

 11. Підготуй на аркуші паперу афішу конкурсу на найкращий твір про улюблену книжку.

ПРИГАДУЮ ПРАВИЛА ПЕРЕНОСУ СЛІВ

1. Разом з однокласниками/однокласницями розгляньте обкладинки книжок. Дайте відповіді на запитання Щебетунчика.

1. Як називаються книжки?
2. Хто їх автори?
3. Чи читали ви ці книжки?
4. Чи сподобалися вони вам?
5. Кому яку книжку захотілось прочитати?

2. Прочитай уривок. Чи здогадуєшся, з якої він книжки?

У місті, що зветься по-княжому **Львів**,
Не так вже й багато знайдеться левів.
Ну, трохи знайдеться. Та як не крути —
То все **кам'яні** велетенські коти...

Мар'яна Савка

3. Випиши з уривка виділені слова, поділяючи їх на склади для переносу. Перед тим пригадай правила переносу слів.

Слова переносимо по складах: *при-го-ди*. **Не можна:**

- 1) переносити слова, які мають **один** склад : *ліс*;
- 2) відривати від слова склад з **однієї** букви: *урок*;
- 3) розривати сполучення букв **дж, дз**, які позначають один звук: *си-джу*;
- 4) відривати букви **й, ь і апостроф** від попередньої букви: *лій-ка, паль-то, хом'-як*.

4. Спиши слова, поділяючи на склади для переносу.

Гудзик, чайка, бур'ян, озеро, клен, пальма.

5. Прочитай уривок з улюбленої книжки Читалочки. Чи хочеш дізнатися, що було далі?

Коли батьки повернулися з відрядження, тітонька заявила, що тепер вона швидше відгукнеться на оголошення в газеті і поїде бавити чужих дітей до Канади, ніж прийме запрошення опікуватися цими шибениками...

За Оксаною Сенатович

6. Випиши з уривка слова з подовженими приголосними звуками. Поділи їх на склади для переносу, користуючись правилом.

Переносити слова з **подовженими приголосними звуками** можна по-різному: *насін-ня і насі-ння*.

7. Читалочці цікаво, які книжки ти любиш читати. Напиши про це текст (3–4 речення).

8. Прочитай текст. Випиши слова з буквами **й і ь** у середині слова й **апострофом**. Поділи їх для переносу.

Андрійко і Федько повертались зі школи. Раптом почули тривожний крик. У бур'яні кричали пташки. У їхньому кубельці були маленькі пташенята. А над ними кружляла сорока.

Хлопчики прогнали злодійку.

ПРИГАДУЮ І ВИКОРИСТОВУЮ АЛФАВІТ

1. Розглянь фрагменти сторінок. Чи впізнаєш, звідки вони? У якому порядку розташовані слова на цих сторінках? Чому?

Українська мова (Назва предмета)		Дата			
№ п/п	Прізвище та ім'я учня/учениці	01/11	05/11	07/11	08/11
1	Андрусенко С.				
2	Вакарчук А.				
3	Вітренко А.				
4	Трінкевич Ю.				

важливий, -а, -е
ва́за, -и
гарячий, -а, -е
го́луб, -и́
друг, -зі
дякувати

2. Знайди алфавіт у кінці підручника. Разом із сусідом/сусідкою по парті повторіть його напам'ять.

3. Прочитай назви міст Львівщини. Які з них тобі відомі? Запиши назви міст в алфавітному порядку. Візьми до уваги правило.

Львів, Дрогобич, Стрий, Самбір, Трускавець, Червоноград, Броди, Борислав.

Якщо **перші** букви в словах **однакові**, то під час розташування цих слів за алфавітом бери до уваги **другу** букву.

4. Прочитай текст. Що нового ти дізнався/дізналася з нього?

На Львівщині в селі Нагуєвичі народився Іван Франко.

Він написав чимало творів для дітей. Усі знають казку про фарбованого Лиса. Особливо гарна його збірка дитячих казок «Коли ще звірі говорили». А в оповіданні «Грицева шкільна наука» Іван Франко розповів, як учили дітей у школах, коли він був ще маленьким.

З інтернет-ресурсу

5. Прочитай назви звірів, які є персонажами казок Івана Франка. Запиши ці назви в алфавітному порядку.

Лев, осел, лисиця, вовк, їжак, баран, заєць, ведмідь.

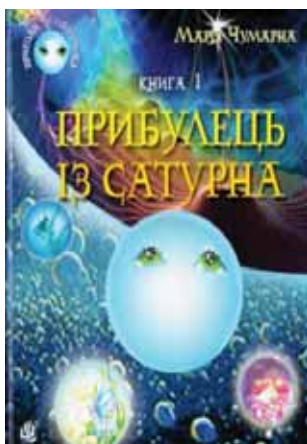
6. Прочитай прізвища дитячих письменників. Запиши їх в алфавітному порядку. Підкресли прізвища тих письменників, які тобі відомі.

Відута Любов
Вдовиченко Галина
Савка Мар'яна
Калинець Ігор

Сенатович Оксана
Міхаліцина Катерина
Людкевич Марія
Чумарна Марія

7. Розглянь обкладинки книжок. Чи можеш за назвою книжки і малюнком на обкладинці здогадатися, про що книжка?

8. Яка книжка тебе зацікавила найбільше? Чи хочеш її прочитати? Напиши про це текст (3–4 речення).

9. Прочитай текст про відомих людей Львівщини. Запиши їхні прізвища в алфавітному порядку.

Львівщина подарувала світові багато відомих людей. Серед них співаки **Вакарчук** Святослав і **Лижичко** Руслана, актор **Ступка** Богдан, письменники **Франко** Іван і **Підгір'янка** Марійка, композитори **Івасюк** Володимир і **Скорик** Мирослав.

ШУКАЮ СЛОВА В СЛОВНИКУ ЗА АЛФАВІТОМ

1. Розглянь обкладинки словників. Прочитай і порівняй їх назви. Чим вони відрізняються?

Проведи дослідження!

1. Поміркуй, від яких слів утворились назви цих словників.
2. Чи знаєш, що означають ці слова? Перевір свої міркування.

СЛОВНИК

ОРФОГРА́ФІЯ — написання слів відповідно до правил.

ТЛУМА́ЧИТИ — пояснювати значення.

2. Розглянь фрагменти сторінок цих словників. Визнач, з якого словника кожна сторінка. Доведи свою думку.

абажу́р, -а
абѐтка, -ці

АБАЖУ́Р — ковпак на лампу.

АБѐТКА — сукупність літер, розміщених в усталеному порядку.

3. Перевір за орфографічним словником, які букви пропущені в словах. Спиши слова, вставивши пропущені букви.
П..нал, фл..мастер, уч..ниця, учит..ль, мат..матика.

4. Прочитай вірш. Поясни, що в ньому не так, як в інших віршах. Випиши виділені слова, спробуй пояснити їхні значення. Перевір за тлумачним словником, чи правильно ти думаєш.

випив **суховій**
увесь нектар із квітки
заглянула бджілка в гості
нічим **почастуватися**

Ігор Калинець

5. Спиши текст, розкривши дужки. Перевір написання слів за орфографічним словником.

Ми повернулися в той бік, зві(т,д)ки сунула чорна хмара. І стали подумки ві(т,д)ганяти її. Ви не повір(и,е)те. Але чорна пр(е,и)мара наче зависла перед нами. По той бік гори потрі(з,с)кував грім. А на галяв(и,е)ні було ясно.

За Марією Чумарною

6. Розглянь обкладинки книжок. Прочитай їх назви. Як думаєш, про що йдеться в кожній із цих енциклопедій?

7. Яка енциклопедія тебе найбільше зацікавила? Поясни чому. Напиши про це текст (3–4 речення).

8. Спиши текст, розкривши дужки. Перевір написання слів за орфографічним словником.

Васильків однокласник скромний, малоговоркий, нічим не пр(е,и)мітний хлоп(е,и)ць. Чим він здивує своїх ровесників? Який випадок допоможе йому ро(с,з)крити пр(е,и)ховані таланти?

Марія Чумарна

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Гаджик, Родзинка, Читалочка і Щебетунчик пропонують тобі перевірити свої досягнення з теми «Пригадую знання про звуки і букви». Виконай їхні завдання.

Завдання 1.

Визнач, якій звуковій схемі відповідають подані слова. Запиши їх у дві колонки. Які слова **не відповідають** жодній схемі? Склади з ними речення і запиши.

Львів, площа, джміль, книжка, п'ять, кав'ярня.

Завдання 2.

Щебетунчик хоче скласти меню своїх улюблених напоїв. Допоможи йому. Запиши назви напоїв в алфавітному порядку. Підкресли букви, які позначають м'які приголосні звуки.

Чай, вода, компот, сік, фреш, молоко, какао.

Завдання 3.

За зразком утвори слова з подовженими приголосними звуками від поданих і запиши. Постав наголос в утворених словах.

Зразок: вітати — віта́ння.

жити

читати

знати

година

Завдання 4.

Зміни подані слова за зразком. Запиши пари утворених слів.

БАГАТО

ОДИН

Зразок: береги — берег.

Обіди, вужі, вози, пироги, голуби.

Завдання 5.

Спиши слова, поділяючи їх на склади для переносу.

Лев, кав'ярня, гудзик, бажання, майбутній, подія, сильний.

Завдання 6.

Прочитай речення. Випиши в колонку виділені слова, вибравши потрібну букву з дужок. Добери до кожного із цих слів перевірне й запиши в другу колонку.

1. Раз на тиждень я зрізаю **ні(х,г)ті**.
2. Кішка виставила гострі **кі(х,г)ті**.
3. З моря подув **ле(х,г)кий** вітерець.
4. У нічному небі **ми(х,г)тить** одинока зірка.
5. На футбольному полі йшла **боро(д,т)ьба** за м'яч.
6. У мене до вас є маленька **про(з,с)ьба**.

Завдання 7.

Запиши в колонку назви зображених на малюнках предметів. Підкресли в словах букви, які позначають ненаголошені голосні [е], [и]. Добери до кожного слова перевірне і запиши в другу колонку.

Завдання 8.

Спиши речення, вставивши пропущені слова. Перевір за орфографічним словником написання вставлених слів.

1. Підземний вид транспорту — ... .
2. Перший день тижня — ... .
3. Світлофор допомагає переходити ... .
4. Навчальний рік розпочинається першого ... .

Завдання 9.

Пригадай, з яким настроєм ти зустрів/зустріла перше вересня цього навчального року. Напиши про це текст (3–4 речення).

РОЗДІЛ 2. СПОСТЕРІГАЮ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛІВ

РОЗРІЗНЯЮ ПРЯМЕ І ПЕРЕНОСНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛІВ

1. Друзі продовжили подорож Україною. Прочитай слова, які підкажуть, куди вони вирушили.

вершіни

полоніни

Синевір

Говёрла

2. Разом з однокласниками пригадайте, що ви знаєте про Карпати. Кому довелося там побувати?

3. Прочитай повідомлення Родзинки. Поясни, як розумієш значення виділених слів. Чи є в повідомленні те, що раніше було тобі не відомо?

На заході України розкинулись Карпати. Найвища гора Українських Карпат — Говёрла. На схилах гір поміж листяних і хвойних лісів простягаються полони. Там пасуться численні **отари** овець.

У Карпатах багато бурхливих гірських річок. Вони вузькі й неглибокі, проте часто з **порогами**.

У самому серці гір розташоване озеро Синевир. Землю Карпат **пробивають** цілющі джерела.

З інтернет-ресурсу

4. Прочитай пари речень.

Говерла зустріла туристів холодом.
Учителька зустріла дітей усмішкою.

Жук заховався під листям.
Синевир заховався між гір.

Проведи дослідження!

1. Порівняй значення виділених слів у кожній парі речень.
2. Поясни, у якому реченні ці слова вжито в **прямому** значенні, тобто так, як буває насправді, а в якому — в **переносному**, тобто значення слів переноситься на чимось подібну ситуацію.

5. Спиши із завдання 4 ті речення, у яких виділені слова вжиті в **переносному** значенні.

6. Прочитай текст. Випиши слова, вжиті в **переносному** значенні.

Карпати дивували друзів неповторною красою. Вершини гір одягли білі шапки. Схили закутались у листяні та хвойні дерева. Полонини вкрилися барвистим трав'яним килимом.

7. Склади і запиши речення, вживаючи вписані слова в прямому значенні.

8. Прочитай у словнику значення слів. Напиши розповідь про Карпати (3–4 речення), використовуючи ці слова.

СЛОВНИК

ПОЛОНІНИ — гірські луки в Карпатах.

ГУЦУ́ЛИ — мешканці гірських районів Західної України.

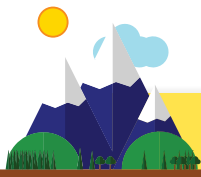
ТРЕМБІ́ТА — гуцульський музичний інструмент у вигляді довгої дерев'яної труби.

9. Спиши текст, вибравши з дужок слова з **переносним** значенням. Чи знайомі тобі виділені слова? Знайди їхні значення у тлумачному словнику.

Взимку в Карпатах дерева (білі, срібні) від інею і снігу. Восени милує око їх (золоте, жовте) листя. А влітку дихають прохолодою (смарагдові, зелені) **смереки**.

РОЗПІЗНАЮ СІНОНІМИ

1. Прочитай вірш. Випиши парами близькі за значенням слова.

Що таке **синоніми**?

Це слова такі.

Хоч вони не родичі —
схожі і близькі.

Як не скажеш, зміст один:
горе або лихо.

Чи, скажім, вітряк і млин,
пошепки і тихо.

Валентина Бутрім

Проведи дослідження!

1. Прочитай пари виписаних слів.
2. Як називає їх авторка вірша?
3. Зроби висновок, що таке синоніми. Перевір себе за правилом.

Слова, **близькі** за значенням, називаються **синонімами**. Наприклад: *веселка і райдуга; ласкавий і лагідний; розмовляти і говорити.*

2. Прочитай текст. Придумай йому заголовок. Випиши в колонку виділені слова. Добери до кожного синонім і запиши в другу колонку.

На кам'яних схилах Карпат росте квітка едельвейс. До неї може дістатись тільки **смілива** людина. Бо їй доведеться ризикувати життям. Але гуцульські **лєгені** робили це, щоб подарувати коханій дівчині рідкісну квітку. Так юнаки доводили свою **любов**.

З інтернет-ресурсу

3. Прочитай уривок з казки Зірки Мензатюк. Чи знаєш значення виділеного слова? Перевір свою думку за словником. Поясни, як розумієш останнє речення тексту.

Арніка послухалась, розтулила пуп'янок — а з нього квітка, мов сонечко, так і сяє!

— Це тобі нагорода, що мій смуток розігнала! — всміхнулось сонце і поцілувало арніку.

Звідтоді цвіте арніка сонячним цвітом. А жива вода в її стеблах так і лишилася. Як хто з гуцулів захворіє, то й шукає арніку. Кажуть, нема над неї зілля на всі Карпати!

СЛОВНИК

АРНІКА — лікарська трав'яниста рослина з жовтими квітками.

4. Разом з однокласниками/однокласницями знайдіть в тексті про арніку синоніми до поданих слів і запишіть.

Розкрила, ...   Печаль, ...   Зanedужає, ...

Світить, ...   Зосталася, ...   Говорять, ...

5. Напиши розповідь про арніку за поданими запитаннями. Скористайся світлиною і текстом про арніку.

1. Де росте арніка?

2. Який вигляд має ця рослина?

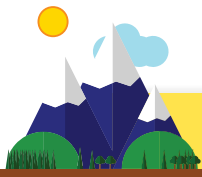
3. Чим вона корисна?

6. Заміни виділені в словосполученнях слова синонімами й запиши.

Кумедна історія, **невеликий** кухлик, **хоробрий** хлопець, високо **підскакувати**, **піймати** рибу, **пуста** коробка, **неважке** завдання, **знайоме** лице, з'явилася **веселка**.

ДОБИРАЮ СІНОНІМИ

1. Розглянь обкладинку і фрагмент сторінки словника. Поясни, чим цей словник відрізняється від орфографічного й тлумачного.

КЛЮПІТ, турбота, піклування, опіка, увага.

КМІТЛІВИЙ, тямущий, метикуватий, розумний, меткий.

2. Користуючись словником синонімів, добери синоніми до поданих слів і запиши. Склади речення з **одним** словом з кожного ряду синонімів. Запиши їх.

Лелека, гарний, сміятися.

3. Перевір, чи правильно Щебетунчик дібрав синоніми. Спиши ряди синонімів, вилучивши «зайві» слова.

1. Горить, палає, вогонь, тліє.

2. Чемний, охайний, вихований, ввічливий.

3. Завірюха, віхола, заметіль, сніг.

4. Добери до поданих висловів близькі за значенням слова й запиши. За потреби можеш скористатися довідкою.

1. Набрати в рот води — ... .

2. Обвести навколо пальця — ... .

3. Муляти очі — ... .

4. Ходити на голові — ... .

Довідка: бешкетувати, мовчати, набридати, обманути.

5. Разом з однокласниками/однокласницями прочитайте текст, вибравши з дужок найбільш доречне слово. Поясніть написання виділених слів. Спишіть текст, розкривши дужки.

У Карпатах є дивовижно ка(с,з)кове оз(и,е)ро Синевир. У ньому кришталево (охайна, чиста) вода. Але купатися там не можна. І не тільки тому, що (заборонено, недозволено). А й через (морозну, холодну) воду.

6. Чи хочеш ти побувати в Карпатах? Чому? Напиши про це текст (3–4 речення).

7. Прочитай легенду. Які почуття вона в тебе викликала? Удома перекажи її рідним.

Про озеро Синевир переповідають легенди. Ось одна з них.

Жив колись у цих краях граф. І була в нього **красива** донька Синь. Одного разу граф **поїхав** оглядати свої володіння і взяв дочку із собою. Синь, гуляючи на полонині, зустріла пастуха Вира. Дівчина й **хлопець** сподобались одне одному і почали зустрічатися. Граф **дізнався** про це і наказав **вбити** юнака.

Синь пролила над могилою хлопця стільки сліз, що з них **утворилось** озеро. Люди **назвали** його Синевир.

З інтернет-ресурсу

8. Випиши в колонку виділені в легенді про Синевир слова. Вибери з довідки синоніми до них і запиши в другу колонку.

Довідка: прозвали, мешкав, юнак, гарна, виникло, знищити, відправився, довідався.

РОЗПІЗНАЮ І ДОБИРАЮ АНТОНІМИ

1. Прочитай вірш. Випиши протилежні за значенням слова.

Є слова, як день і ніч —
прямо протилежні.
Слова великі і малі,
сідати і вставати,
холодний — теплий,
добрий — злий,
антонімами звати.

Валентина Бутрім

Проведи дослідження!

1. Прочитай пари виписаних слів.
2. Як називає їх авторка вірша?
3. Зроби висновок, що таке антоніми. Перевір себе за правилом.

Слова, **протилежні** за значенням, називаються **антонімами**. Наприклад: *великий — малий; ніч — день; говорити — мовчати*.

2. Спиши текст, замінивши слова, що в дужках, антонімами. Поміркуй, чому Закарпаття і Ужгород мають такі назви.

За (низькими) вершинами Карпат розкинулось **Закарпаття**. Цей край вирізняється своїм (холодним) кліматом. Адже гори захищають його від (теплих) вітрів.

Центром Закарпаття є (погане) місто Ужгород. Воно (лежить) на берегах річки Уж.

3. Побудуй звукову схему слова, виділеного в тексті попереднього завдання.

4. Прочитай повідомлення Родзинки.

У другій половині квітня Ужгород стає схожим на Японію. Це тому, що тут зацвітає сакура — японська вишня. Тисячі квітучих дерев приваблюють десятки тисяч туристів.

5. Візьми інтерв'ю в однокласників/однокласниць за поданими запитаннями.

1. Що таке сакура? Коли вона цвіте?
2. Скільки дерев сакури росте в Ужгороді?
3. Чи знаєш ти, як сакура потрапила в Ужгород?

6. Відповідь на останнє запитання прочитай у легенді.

Якось японці їхали з візитом до австрійського імператора і везли саджанці сакури в подарунок. Переночувати зупинилися в місті Мукачевому, що неподалік від Ужгорода. Уночі місцеві жителі викрали саджанці японської вишні. А потім **продали** в Ужгороді.

Відтоді цвіте ця рослина в Ужгороді й Мукачевому. **Радусь** око рожевим кольором, хоч і не дає плодів.

З інтернет-ресурсу

7. Випиши в колонку виділені в легенді про сакуру слова. Вибери з довідки антоніми до них і запиши в другу колонку.

Довідка: *засмучує, рушили, забирає, купили.*

8. Що тобі відомо про Закарпаття? Напиши про це текст (3–4 речення).

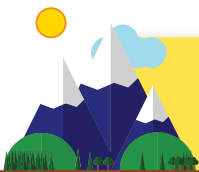

9. Прочитай текст і спиши. Підкресли антоніми.

Ідуть Івасик з дідусем луками як рівні. Тільки й того, що дід високий, а хлопчик низенький, дід бородатий, а внук безвусий. У діда долоня велика, як сонях, а у хлопчика маленька, як ромашка.

За Дмитром Чередниченком

РОЗПІЗНАЮ СЛОВА, ЯКІ МАЮТЬ КІЛЬКА ЗНАЧЕНЬ

1. Відгадай загадку Гаджика. Запиши слово-відгадку. Поясни, скільки значень має це слово.

Здавна я служу людині,   на сосні і на ялині,
є у швейній я машині,   а у когось ще й на спині.

2. Склади й запиши **три** речення зі словом-відгадкою, щоб у кожному воно мало інше значення.

Проведи дослідження!

1. Прочитай слово-відгадку. Чи зрозуміло, про яку **голку** йдеться?
2. Прочитай записані речення. Чи зрозуміло, про яку **голку** йдеться в кожному з них?
3. Зроби висновок, що потрібно зробити, щоб значення слова було зрозумілим. Перевір себе за правилом.

Існують слова, які мають **кілька значень**. Про значення цих слів можна дізнатися зі змісту речення або тексту.

3. Спиши вірш, уставивши пропущені слова. Поясни, у якому значенні вжито вставлене слово в кожному реченні.

Невидимий вітер, немов футболіст,
ганяв по дорозі березовий ... .

Я слідом ішов через площу і міст
на пошту відправити братові ... .

Ігор Січовик

4. Прочитай повідомлення Родзинки. Визнач за словником, у якому значенні вжито виділене слово.

На Закарпатті неподалік міста Хуст є незвичайна долина. Коли настає **місяць** травень, там зацвітає безліч білосніжних нарцисів.

СЛОВНИК

МІСЯЦЬ — 1. Небесне світило.
2. Проміжки часу (від 28 до 31 днів), на які поділяють рік у сучасному календарі.

 5. Склади і запиши речення зі словом **місяць** в іншому значенні, ніж у тексті про долину.

 6. Читалочка розповіла легенду. Прочитай її. Поясни, чому Нарцис перетворився на квітку.

Нарцис був сином річкових божеств. Якось на полюванні він нахилився до джерела, щоб напиться, і побачив своє віддзеркалене обличчя. Власна врода так вразила юнака, що він не зміг відійти від потічка й навіки застиг над ним. Так і став чудовою квіткою...

За Зіркою Мензатюк

 7. Спиши подані речення. Підкресли слово, вжите в різних значеннях. Вибери з довідки пояснення цих значень. Випиши з легенди речення, у якому це слово має третє значення.

1. Став коло джерела.

2. Став пити воду із джерела.

Довідка: 1) почав; 2) зупинився; 3) перетворився.

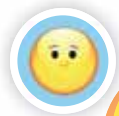
 8. Прочитай слова. Визнач, які з них мають кілька значень. Доведи свою думку. Склади і запиши текст із цими словами (3–4 речення).

Забивати, ворота, м'яч.

 9. Прочитай речення. Які недоречності ти помітив/помітила? Запиши речення, виправивши помилку. Добири антоніми до виділених слів і запиши утворені пари.

1. Артемко **гострим** носом **врізався** у **великі** хвилі.

2. Корабель **засьорбав** носом і **розплакався**.

СПОСТЕРІГАЮ ЗА СЛОВАМИ, ЯКІ ЗВУЧАТЬ ОДНАКОВО, АЛЕ МАЮТЬ РІЗНІ ЗНАЧЕННЯ

1. Відгадай загадку Гаджика. Поясни, скільки значень має слово-відгадка.

Зрізаю я траву, колосся.
В дівчат я сплетена з волосся.
А ще я суші довга стрічка,
що забігає в море, річку.

2. Вибери з довідки слова-ознаки до кожного значення слова-відгадки і запиши.

1. У дівчини коса (яка?) ...
2. У морі коса (яка?) ...
3. У косаря коса (яка?) ...

Довідка: *заплетена, металева, морська, дівоча, піщана, гостра.*

3. Спиши вірш. Поясни значення виділених слів. Постав до них питання. Підкресли ті слова, які відповідають на питання **що?**

По дорозі їхав віз .	заскрипів наш віз і став .
Він із лісу дрова віз .	Я до хати дрова ніс ,
А на греблі через став	і замерз у мене ніс .

Анатолій Качан

4. Прочитай повідомлення Родзинки. Поясни значення виділеного слова. Перевір себе за словником. Розкажи, що нового ти дізнався/дізналася із цього тексту.

У Карпатах близько тридцяти тисяч річок і **потоків**. Найбільші серед них — Дністёр і Тіса.

Ріки Карпат мають гірський характер. Вони спускаються по схилах гір, тому їх течія швидка й бурхлива.

СЛОВНИК

ПОТІК — невелика річка, струмок зі стрімкою течією.

5. Прочитай вірш. Поясни, чи однакове значення мають пари виділених слів. Знайди у вірші синонім до слова **хвалькó**.

Навесні малий **потік**
стрімголов униз **потік**.
Ось пройду, — шумить, —
між гір я, —
затоплю усе міжгір'я.
Через поле і долину
до людських осель **долину!**..
Але тут усе розтало,
і зухв^альця вмить не стало.

Василь Плахотников

6. Разом з однокласниками/однокласницями дайте відповіді на запитання Щebetунчика.

1. Про що йдеться у вірші?
2. Чим вихвалявся потік?
3. Чому зухвальця не стало?

7. Що ти знаєш про річки і потоки Карпат? Напиши про це текст (3–4 речення).

8. Відгадай загадку Читалочки. Поясни, скільки значень має слово-відгадка. Склади зі словом-відгадкою **чотири** речення, щоб у кожному воно мало інше значення, і запиши.

Буває шахматне, у клітку,
і те, що колоситься влітку.
На стадіоні ще буває,
і зошит також його має.

Валентина Бутрім

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Гаджик, Родзинка, Читалочка і Щебетунчик пропонують тобі перевірити свої досягнення з теми «**Спостерігаю за значенням слів**». Виконай їхні завдання.

Завдання 1.

Прочитай текст. Випиши слова, які мають переносне значення.

У березні Карпати вкриваються фіолетовими озерцями. Це про весну сповіщає шафран. Так називають у Закарпатті крокуси. Вони застилають фіолетовим цвітом лісові галявини, гірські луки.

З інтернет-ресурсу

Завдання 2.

Прочитай жарт. Які слова в ньому вжито в переносному значенні? Склади і запиши речення, вживаючи ці слова в прямому значенні.

- Кропива кусається? — запитала мала доня маму.
- Кусається!
- І гавкає?

Завдання 3.

Прочитай текст. Випиши в колонку виділені слова. Добери до кожного синонім і запиши в другу колонку. Можеш скористатися довідкою на наступній сторінці.

У Карпатах росте червона рута. Це рослина, яку дуже люблять горяни. У старій українській легенді **розповідають**, що вона лише раз на десять років **зацвітає** червоним кольором. Коли дівчина **знайде** квітку й подарує **юнакові**, той буде завжди **кохати** її.

З інтернет-ресурсу

Довідка: розквітає, хлопцеві, розказують, любить, відшукає.

Завдання 4.

Випиши синоніми до поданих слів зі словника синонімів.

мама

іти

гарний

Завдання 5.

Прочитай текст. Випиши у дві колонки антоніми, які характеризують кожного брата.

Два брати жили на світі. Був один з них працьовитий, а другий — ледачий дуже. Слухай казку про них, друже. Той хоробрий і правдивий, той брехливий, полохливий, той розумний, той дурний, той великий, той малий. День і ніч брати сварились і ніколи не мирились. Все, що перший будував, другий миттю руйнував.

Алла Свашенко

ПЕРШИЙ БРАТ

ДРУГИЙ БРАТ

Завдання 6.

Знайди антоніми до поданих слів у словнику антонімів. Запиши утворені пари слів.

правда — ...

мокрый — ...

сумувати — ...

добро — ...

світлий — ...

забувати — ...

Завдання 7.

Відгадай загадку. Поясни, скільки значень має слово-відгадка. Склади зі словом-відгадкою **три** речення, щоб у кожному воно мало інше значення, і запиши.

Мешкають вони у морі,
й на концерті бачиш їх,
а в небесному просторі
за ніч не злічити всіх!

Валентина Бутрім

Завдання 8.

Які зірки з попереднього завдання тебе зацікавили найбільше? Чому? Напиши про це текст (3–4 речення).

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖУЮ БУДОВУ СЛОВА

ВИЗНАЧАЮ КОРИНЬ СЛОВА

1. Спиши слова. Знайди в них спільну частину і виділи її дужкою за зразком.

Зразок: читати, читанка, читач.

мандрувати

мандрівка

мандрівники

Проведи дослідження!

1. Поясни, від якого слова утворилися слова **мандрівка** і **мандрівники**.
2. Чи можна ці слова назвати «родичами» або **спорідненими** словами? Поясни чому.
3. Прочитай виділену в цих словах спільну частину.
4. Прочитай правило і запам'ятай, як називається спільна частина споріднених слів.

Спільна частина споріднених слів називається **коренем**. Наприклад: дуб, дубок, дубовий.

Споріднені слова ще називають **спільнокореновими**.

2. Випиши з вірша споріднені слова. Познач у них дужкою корінь.

З коріння розростається
малина лісова.

Від кореня зростають
новесенькі слова:

сад, садити, садівник,
ліс, лісочок і лісник,

будувати й будівник,

квітка, квіточка, квітник...

Надія Кур'ян

3. Прочитай повідомлення Гаджика. Поясни, як розумієш слово **перевал**. Перевір себе за словником.

Ми вийшли на Яблуницький перевал. Він знаходиться біля села Яблуниця і з'єднує Закарпаття й Івано-Франківщину. На перевалі відкривається **красивий** краєвид на гору Говерлу.

Однак не тільки своїми краєвидами відомий Яблуницький перевал. Цілий рік тут **працює** сувенірний ринок, де можна купити **гуцульські** сувеніри, вовняні шкарпетки, вишиванки.

СЛОВНИК

ПЕРЕВА́Л — найнижче і найдоступніше для переходу місце в гірському хребті.

4. Візьми інтерв'ю в однокласників за поданими запитаннями.

1. Куди вийшли друзі?
2. Чому перевал має таку назву?
3. З якої області йшли друзі?
4. У яку область прямують?
5. Що побачили друзі на перевалі?

5. Випиши в колонку слова, виділені в тексті про перевал. Добери до кожного спільнокореневі й запиши. Познач у них дужкою корінь.

6. Що цікавого ти дізнався/дізналася про Яблуницький перевал? Напиши про це текст (3–4 речення).

7. Знайди серед поданих слів спільнокореневі. Запиши їх групами. Познач у них дужкою корінь.

Малювати, книжка, небо, дерев'яний, книжковий, небесний, намальований, дерево, малюнок, книжечка, дерев'яніти, небеса.

РОЗПІЗНАЮ СПІЛЬНОКОРЕНЕВІ СЛОВА

1. Прочитай текст. Знайди в ньому спільнокореневі слова до виділеного слова й випиши їх. Доповни цей ряд іншими спільнокореневими словами. Познач у них корінь.

В Івано-Франківській області на березі річки Прут розташоване місто Яремче. Його окрасою є повноводний водоспад Пробій. У самому центрі міста **води** річки Прут з величезною силою падають униз із восьмиметрової висоти.

2. Прочитай рекламний щит. Яку інформацію про місто Яремче можна дізнатися з нього? Яка інформація тебе найбільше зацікавила?

ПРОВЕДІТЬ СВІЙ ВІДПОЧИНОК
у

ЯРЕМЧЕ

Тут ви зможете:

- відправитися в похід у гори;
- здійснити сплав гірською річкою;
- проїхатися верхом на конях;
- порибалити на форель;
- скуштувати смачні страви гуцульської кухні;
- придбати гарні сувеніри на згадку;
- покататися на гірських велосипедах і квадроциклах.

3. Добери до слова **порибалити** спільнокореневі слова й запиши. Познач у них дужкою корінь.

4. Розглянь малюнки. Розкажи, як відпочивали друзі у місті Яремче. Склади і запиши **два** речення за цими малюнками. Підкресли слова, у яких звуків **менше**, ніж букв.

5. Чи захотілось тобі побувати у місті Яремче? Чому? Напиши про це текст (3–4 речення).

6. Прочитай ряди слів. Спиши ряд, у якому подано спільнокореневі слова. Доповни цей ряд іншими спільнокореновими словами. Познач у записаних словах корінь.

1. Квітка, троянда.
2. Квітник, клумба.
3. Квітник, квітка.

7. Спиши вірш. У спільнокоренових словах познач корінь. Визнач, яке із цих слів має м'який приголосний звук. Побудуй звукову схему цього слова.

Стежка в поле лине й нас туди веде.
 Ти, моя стежино, не губись ніде.
 Стежечко, стежинко, рідне стеження.
 Скільки тут ступало босих ноженят!

Микола Томенко

СПОСТЕРІГАЮ ЗА ЧЕРГУВАННЯМ ГОЛОСНИХ У КОРЕНЯХ СЛІВ

1. Склади слово з поданих пазлів і запиши. Чи знаєш ти, що воно називає?

2. Прочитай речення. Поясни, що нового ти дізнався/дізналася про значення слова **Буковель**. Разом з однокласниками/однокласницями дайте відповіді на запитання Щебетунчика.

Біля підніжжя гори Буковель розкинувся гірський курорт «Буковель».

1. Яке слово в цьому реченні багатозначне?
2. Чи є в реченні слово, вжите в переносному значенні?
3. Які слова в цьому реченні спільнокореневі?

3. Випиши спільнокореневі слова з речення про Буковель. Познач у них корінь.

Проведи дослідження!

1. Прочитай корені у виписаних словах.
2. Підкресли букви, якими вони відрізняються.
3. Що відбулося з голосними звуками в однакових коренях?
4. Прочитай і запам'ятай правило про чергування звуків у коренях слів.

Зміна звука в корені слова називається **чергуванням** звуків. Значення кореня від цього не змінюється.

Наприклад: ніс — носа — носовий.

4. Зміні слова так, щоб вони називали один предмет. Запиши утворені пари слів. Познач у них корінь. Підкресли букви, які позначають звуки, що чергуються в корені.

ножі — ...

речі — ...

коні — ...

лебеді — ...

двори — ...

ведмеді — ...

5. Спиши речення, розкривши дужки. Познач корінь у змінених словах. Підкресли в коренях букви, які позначають звуки, що чергуються.

1. Туристи готувались до (похід).

2. Ми спакували в рюкзаки всі свої (річ).

3. Біля вогнища до (ніч) лунали пісні.

6. Прочитай текст. Придумай йому заголовок. Що нового ти з нього дізнався/дізналася?

Буковель — найпопулярніший гірськолижний курорт у Карпатах. Узимку сюди звідусіль приїздять любителі лижного спорту.

Улітку Буковель приваблює найбільшим в Україні штучним озером із пляжем. Тут можна купатися, засмагати, кататися на водних лижах, катамаранах, гідроциклах.

7. У яку пору року тобі хотілося б побувати на Буковелі? Поясни чому. Напиши про це текст (3–4 речення).

8. Утвори спільнокореневі слова за зразком і запиши. Познач корінь у кожному слові. Підкресли букви, які позначають звуки, що чергуються в корені. Склади й запиши речення зі словом, у якому всі приголосні звуки м'які.

Зразок: стіл — столик.

кіт — ...

бджола — ...

кінь — ...

гора — ...

віз — ...

нора — ...

СПОСТЕРІГАЮ ЗА ЧЕРГУВАННЯМ ПРИГОЛОСНИХ У КОРЕНЯХ СЛІВ

1. Допоможи Гаджикові визначити корінь у поданих словах. Спиши їх і познач корінь.

нога — нозі — ніжка
рука — руці — ручка
вухо — у вусі — вушко

Проведи дослідження!

1. Підкресли в коренях записаних слів букви, які позначають звуки, що чергуються.
2. Прочитай і запам'ятай, які приголосні звуки чергуються в коренях слів.

[г] → [з] → [ж]
[к] → [ц] → [ч]
[х] → [с] → [ш]

2. Добери до поданих слів спільнокореневі, щоб відбулося чергування приголосних у корені. Запиши утворені пари слів. Познач у них корінь. Підкресли букви, які позначають звуки, що чергуються.

дорога

птах

око

3. Разом з однокласниками/однокласницями розгляньте світлину. Поміркуйте, що це може бути.

4. Зіставте свої міркування з текстом. З'ясуйте, чи мали ви рацію. Поясніть значення слова **писанка**. Перевірте свої міркування за словником.

Місто Коломия славиться відомим на весь світ музеєм писанок. Будівля музею має форму величезного великоднього яйця **заввишки** 14 метрів. У музеї можна побачити унікальні давні **писанки** не тільки з різних куточків України, а й з Америки, Канади, Чехії, Франції, Індії, Китаю, Єгипту й інших країн.

СЛОВНИК

ПІСАНКА — куряче яйце, розписане воском і зафарбоване природними барвниками.

5. Випиши з тексту про музей виділені слова. Добери до них спільнокореневі, щоб у корені відбулося чергування приголосних звуків. Підкресли букви, які позначають ці звуки.

6. Разом з однокласниками/однокласницями пригадайте, до якого свята виготовляють писанки. Що з ними роблять? Чи доводилося тобі виготовляти писанки? Напиши про це текст (3–4 речення).

7. Спиши прислів'я, розкривши дужки. Познач корінь у змінених словах. Підкресли букви, які позначають звуки, що чергуються в корені.

1. Справжній (друзі) пізнається в біді.
2. І (собака) своєї хати хочеться.
3. У (дорога) і голка важка.
4. Краще синиця в (рука), ніж журавель у небі.

РОЗРІЗНЯЮ КОРЕНІ З ОДНАКОВИМ ЗВУЧАННЯМ, АЛЕ РІЗНИМ ЗНАЧЕННЯМ

1. Допоможи Ґаджикові розібратися, чи спільнокореневі подані слова. Запиши їх і познач корінь.

малий

маляр

Проведи дослідження!

1. Порівняй корені записаних слів. Чи однакові вони за звучанням?
2. Поясни значення кожного слова. Чи є в них щось спільне?
3. Поміркуй, чи можна ці слова назвати спільнокореневими. Перевір себе за правилом.

Слова, у яких корені звучать однаково, але мають різні значення, — **не є спільнокореневими**.

Наприклад: вода, водій.

2. Допоможи Родзинці знайти серед спільнокореневих слів «зайві». Спиши ряди слів, вилучивши «зайві». Познач корінь.

Річка, річ, річечка, річковий.

Сирий, сирок, сирник, сирний.

Мило, мильниця, милий, мильний.

3. Разом з однокласниками відгадайте загадку Читалочки.

Ми прибули в місто, яке носить ім'я автора казки про фарбованого Лиса. Відгадай назву цього міста.

4. Прочитай текст, щоб з'ясувати, чи правильно ви відгадали загадку. Зверни увагу, як треба писати назву міста. Обчисли й запиши, скільки років воно існує.

Центром Івано-Франківської області є місто Івано-Франківськ — назване на честь Івана Франка. Таку назву воно одержало майже сімдесят років тому. До того триста років місто називалось Станіславів.

5. Візьми інтерв'ю в однокласників за запитаннями Щебетунчика.

1. Чи пам'ятаєш, де народився Іван Франко?
2. Які твори для дітей написав?
3. Які твори Івана Франка ти читав/читала?

6. Спиши текст. Познач корінь у першому й останньому словах тексту. Поясни, чи споріднені вони. До останнього слова добери спільнокореневі й запиши.

Місто Івано-Франківськ має чудове озеро. Посеред нього — мальовничий острів. До острова веде пішохідний місток.

7. Розглянь світлину із зображенням міського озера. Опиши його 3–4 реченнями.

8. Прочитай вірш. Випиши виділені слова. Познач корінь. Чи всі вони спільнокореневі?

Літом ластівка **літає**,
ластів'ят малих навчає:
— Не лінуються, ластів'ята,
вчіться **літечком** літати.
Бо як **літо** відлітує,
ми за море помандруєм.

Ганна Чубач

9. Знайди серед поданих слів споріднені й запиши групами. Познач у них корінь. Яке слово потрапило в обидві групи? Поясни чому. Склади й запиши **два** речення із цим словом, щоб у кожному воно мало інше значення.

Носив, носик, підносив, ніс, переніс, носатий.

ВИЗНАЧАЮ ЗАКІНЧЕННЯ В СЛОВАХ

1. Прочитай примовку. Випиши виділені слова.

Мишка в нірку, в золоту комірку.
А ледащо котик **мишки** не впіймає,
бо проворну **мишку** не наздожене.

Проведи дослідження!

1. Порівняй виписані слова. Поясни, що в них змінилося.
2. Обведи змінну частину рамочкою.
3. Запам'ятай, ця частина слова називається **закінченням**.
Прочитай правило про закінчення.

Закінчення — це **змінна** частина слова.

Щоб знайти закінчення, треба змінити слово.

Закінчення позначають рамочкою.

Наприклад: сел**о**, сел**а**.

2. Прочитай текст. Випиши виділені слова. Познач у них закінчення.

Друзі прибули в **місто** Чернівці. У **місті** вони побачили багато старовинних будинків. Вулиці і площі **міста** прикрашає безліч яскравих троянд. Гуляти **містом** було дуже приємно.

3. Прочитай текст. Випиши виділені сполучення слів. Познач закінчення в кожному слові.

Улюбленим місцем гостей та мешканців і мешканок Чернівців є **Театральна площа**. На площі розташований Чернівецький театр. Із Театральної площі видніються два **цікаві будинки**. Вони схожі, як дві краплі води. За це їх називають близнятами.

4. Прочитай, що здивувало в Чернівцях Щебетунчика. Спиши виділену частину тексту, змінивши слова, що в дужках. Познач закінчення в цих словах.

Є в Чернівцях будинок, схожий на корабель. Існує легенда, що його побудував багатий торговець своєму братові.

Брат був моряком і дуже сумував за (море). Тому будинок спорудили подібно до (корабель). З високою (башта) у вигляді щогли. Відкритим (майданчик) на другому поверсі, схожим на (палуба).

5. Візьми інтерв'ю в однокласників і однокласниць за запитаннями Щебетунчика.

1. У якому місті побували друзі?

2. Що вони там побачили?

3. Яке враження справило місто Чернівці на друзів?

6. Яке місце у твоєму місті або селі тобі подобається найбільше? Напиши про це текст (3–4 речення).

7. Запиши сполучення слів, розкривши дужки. Познач закінчення у змінених словах. З **одним** сполученням слів склади й запиши речення.

подорожувати (країна)

жити в (країна)

любити (країна)

виїхати з (країна)

СПОСТЕРІГАЮ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ ЗАКІНЧЕНЬ У МОВЛЕННІ

1. Відгадай загадку. Зроби висновок, яку роль виконують закінчення слів у реченні. Перевір свою думку за правилом.

У слові я — наприкінці,
як той мізинчик на руці.
А в реченні слова зв'яжу,
бо я там зв'язковим служу.

Закінчення служать для **зв'язку слів** у реченні.
За допомогою закінчень утворюються **різні форми**
того самого слова. Наприклад: озеро, озера, на озері.

2. Прочитай групи слів. Чи можна назвати їх реченнями? Поясни чому. Утвори речення з поданих груп слів і запиши. Познач закінчення у змінених словах.

1. До Чернівці приїжджає багато туристи.
2. Місто приваблює люди своєю краса.

3. Прочитай, що найбільше сподобалося Гаджикові у Чернівцях. Спиши останнє речення, вставивши пропущені закінчення в словах.

Гаджика вразила краса і велич Чернівецького університету. Зовні це суворі кам'яні стіни, струнки вежі. На дахах черепиця з кольоровим орнаментом. Усередині споруди розкішні зали, оздоблені кольоровим мармур., китайським шовк., великими дзеркал., коштовним паркет..

4. Поєднай слово **парк** з поданими словами. Запиши утворені сполучення слів.

зайшли

милувалися

відпочивали

Проведи дослідження!

1. Простеж, як змінилося слово **парк**.
2. Познач у ньому закінчення.
3. Яке закінчення має слово **парк** у першому сполученні слів? Порівняй свою думку з правилом.

Слова можуть мати нульове **закінчення**.
Наприклад: сад□, двір□, вінок□.

5. Прочитай текст. Випиши в колонку виділені слова. Утвори інші форми цих слів і запиши. Познач закінчення в кожному слові.

Поблизу Чернівецького університету розташований чудовий парк. У парку багато екзотичних **дерев**, є басейни і **фонтан**. Чернівчани люблять відпочивати тут у вільний **час**.

6. Чи хотілося б тобі побувати в Чернівцях? Що хотілося б побачити? Напиши про це текст (3–4 речення).

7. Спиши текст, змінивши слова, що в дужках. Познач закінчення у змінених словах.

У Чернівцях багато великих і малих (площі). На головній (площа) розташована ратуша. Це будинок, у якому колись була міська влада. Опівдні на вершину ратуші піднімається трубач у гуцульському (одяг). Він виконує гімн Чернівецького (край).

ВИЗНАЧАЮ ОСНОВУ СЛОВА

1. Прочитай текст. Випиши виділені слова. Познач у них закінчення.

Життя **людини** повинне починатися з мрії. Мрія допомагає **людині** переборювати труднощі, добивається своїх цілей. **Людина** загартовується на шляху до здійснення мрії.

Леонід Каденюк

2. Прочитай і запам'ятай, як називається частина слова без закінчення.

Частина слова без закінчення називається **ОСНОВОЮ**. Основу слова позначають так: рослини.

3. Познач основу в словах, виписаних із завдання 1.

4. Разом з однокласниками й однокласницями дайте відповіді на запитання.

1. Хто автор тексту про мрію?

2. Чи знаєте ви, хто такий Леонід Каденюк?

3. Чи відомо вам, де народився цей чоловік?

5. Прочитай текст, щоб переконатися, чи правильно ви думали.

Леонід Каденюк народився в селі Клішківці Чернівецької області. Із самого дитинства він хотів стати космонавтом. Для досягнення своєї мрії Леонід Каденюк наполегливо працював. І мрія здійснилася. Леонід Каденюк став першим українським космонавтом.

6. Випиши з тексту виділені слова. Познач у них закінчення й основу. Чи є серед них слова з однаковою основою або однаковим закінченням?

7. Разом з однокласниками/однокласницями пригадайте, яких ще космонавтів ви знаєте.

8. Спиши слова. Познач у них основу. Поясни, як ти будеш її визначати.

Ракета, команда, робота.

Космос, космосу, космосом.

Проведи дослідження!

1. Яка частина однакова в словах першого ряду?
2. Яка частина однакова в словах другого ряду?
3. У якому ряду слова мають однакове значення? Перевір свої думки за правилом.

Слова з **однаковою основою** мають **однакове значення**. Наприклад: небо, неба, небом.

Слова з однаковим закінченням, але **різними основами** мають **різні значення**.

Наприклад: сонце, море, поле.

9. Яка в тебе є мрія? Що ти робиш, щоб вона здійснилася? Напиши про це текст (3–4 речення).

10. Спиши текст. Познач закінчення й основу у виділених словах.

Чернівецьку область називають Буковиною. Ця назва походить з давніх часів. Колись цей чудовий край був покритий буковими лісами. Слово Буковина означає земля буків.

РОЗРІЗНЯЮ СПІЛЬНОКОРЕНЕВІ СЛОВА І РІЗНІ ФОРМИ ОДНОГО СЛОВА

1. Прочитай текст. Поясни, як розумієш значення виділених слів.

Наші **предки** будували **зámки**, щоб боронити рідну землю. На горі вони ставили міцні будівлі, оточували їх високим кам'яним **му́ром**. На мурах були **сторожові вéжі**. У мурах були **бійниці**, через які люди відбивали напад чужинців.

Добре відомі зámки у Луцьку, Хотині, Кам'янці-Подільському, Острозі... У зámках, які збереглися, тепер музеї. Зámки треба берегти. Це наша історія.

За Дмитром Чередниченком

2. Спиши подані слова. Познач у них закінчення.

Зámки, зámків, зámками, у зámках.

Проведи дослідження!

1. Що змінилось у цих словах — значення чи форма?
2. Поясни, що означає змінити форму слова. Перевір свою думку за правилом.

Змінити **форму** слова — означає змінити його **закінчення**.

3. Зміни форму поданих слів і запиши за зразком. Познач закінчення.

Зразок: *дорога***a** — *дорога***и**.

Вежа, бійниця, мур.

4. Спиши слова. Познач у них корінь. Що спільного в цих словах? Як називаються такі слова?

Земля, земляний, земляки.

5. Разом з однокласниками/однокласницями змініть форму поданих слів і доберіть до них спільнокореневі слова. Запишіть їх за зразком.

Зразок: *хата — хату — хатній.*

оборона — ...

ворог — ...

перемога — ...

6. Прочитай текст. Поясни, як розумієш виділені сполучення слів. Придумай заголовки до тексту.

На неприступному березі річки Дністер височіє Хотинський замок. Він має дуже давню історію. Близько тисячі років тому на цьому місці Київський князь Володимир збудував **дерев'яну фортецю**. Потім князь Данило Галицький вирішив збудувати **кам'яний замок**. Пізніше споруда багато разів добудовувалась.

7. Напиши розповідь про Хотинський замок за поданими запитаннями.

1. Де розташований Хотинський замок?
2. З чого він був збудований спочатку?
3. Хто зробив його кам'яним?
4. Чи хотілося б тобі побувати в замку? Чому?

8. Спиши речення. Підкресли спільнокореневі слова. Устав різні форми слова **Хотин** у подані сполучення слів і запиши. Познач закінчення.

Хотинський замок розташований у місті Хотин.

Відвідали ..., побували в ..., повернулися з ... .

ВИЗНАЧАЮ ПРЕФІКС У СЛОВАХ

1. Випиши групи споріднених слів. Познач у них корінь.

Перехід, злазити, похід, вилазити, вхід, пролазити.

Проведи дослідження!

1. Прочитай у словах ту частину, яка стоїть перед коренем.
2. Познач цю частину слова значком: розмова.
3. Ця частина слова називається префіксом. Прочитай правило про префікс.

Частина слова, що стоїть **перед коренем**, називається **префіксом**.

Префікс позначаємо так: при краса, без межний.

2. Спиши текст. Підкресли споріднені слова. Познач у них префікси.

Друзі виїхали з Хотина і поїхали до Кам'янця-Подільського. Приїхали в Кам'янецьку фортецю. Щоб потрапити до неї, довелось переїхати через Замковий міст.

3. Прочитай текст. Випиши виділені слова. Познач у них корінь і префікс.

До складу Кам'янецької фортеці **входить** одинадцять башт. Кожна з них має свою назву й історію. Найвища башта названа Папською. Тому що була **збудована** на кошти, **виділені** Папою Римським.

У Чорній башті є **видовбана** у скелі криниця глибиною 40 метрів. Досі тут **збереглося** величезне дерев'яне колесо з пристроєм для підняття води на **поверхню**.

З інтернет-ресурсу

4. Виконай одне із завдань.

1. Знайди в тексті про фортецю синоніми до слів **вежа, колодязь**. Випиши їх і познач корінь.

2. Випиши з тексту про фортецю різні форми слова **башта**. Познач у них закінчення.

5. Напиши розповідь про Кам'янецьку фортецю за поданими запитаннями.

1. Скільки башт має Кам'янецька фортеця?

2. Яка з них найвища?

3. У якій башті є криниця? Яка її глибина?

4. Чи хотілося б тобі побувати у фортеці?

6. Разом з однокласником або однокласницею прочитайте легенду. Позмагайтесь, хто швидше випише з неї **шість** слів із префіксами. Позначте префікси у вписаних словах.

Турецький султан переміг Хотин і готувався «накласти лапу» на Кам'янецький замок. Неприступність замку чи то налякала володаря, чи заворожила, та не міг він відвести погляду від фортеці.

— Хто звів такий дивовижний замок? — запитав султан.

— Сам Аллах приклав сюди свою руку, — відповів слуга.

— Тоді самому Аллахові і завойовувати це місто, — сказав султан і повернув свої війська.

7. Запиши, що означає кожний вислів. Познач префікс у виділених словах.

Накласти лапу означає ... .

Прикласти руку — значить ... .

УТВОРЮЮ СЛОВА ЗА ДОПОМОГОЮ ПРЕФІКСІВ

- 1. Утвори за допомогою префіксів якомога більше слів від слова **казати**. Запиши їх і познач префікси.
- 2. Гаджик вважає, що префікс є **словотворчою** частиною слова. Чи погоджуєшся ти з ним? Поясни чому.
- 3. Позмагайся з однокласниками й однокласницями, хто більше утворить слів із префіксом **пере-**. Запишіть утворені слова. Позначте префікси.
- 4. Прочитай рекламний щит. Про що ти з нього дізнався/дізналася?

20-22 вересня

ФЕСТИВАЛЬ ПОВІТРЯНИХ КУЛЬ
у Кам'янці-Подільському

ТУТ ВИ ЗМОЖЕТЕ:

- здійснити свою мрію;
- зустріти світанок на висоті пташиного польоту;
- насолодитися заходом сонця в небі.

- 5. Допоможи Щебетунчикові відновити програму польотів. Запиши її, вставляючи пропущені префікси в словах.

ПРОГРАМА ПОЛЬОТІВ

- 1) ..їзд на стартовий майданчик.
- 2) ..готовка аеростатів до ..льоту.
- 3) ..ведення інструктажу.
- 4) ..льоти повітряних куль.
- 5) ..землення.

6. Прочитай про враження друзів від польоту, утворивши від слів, що в дужках, спільнокореневі слова з префіксами. Запиши утворений текст.

На повітряній кулі ми повільно (летіли) в небо. (Верх) (бачили) неймовірно красивий краєвид. Він (дивував) нас і (чарував).

7. Чи хотілося б тобі побувати на фестивалі повітряних куль? Поясни чому. Напиши про це текст (3–4 речення).

8. Утвори за допомогою префіксів антоніми до поданих слів. Познач префікси. З **однією** парою слів утвори й запиши **два** речення.

Зразок: схід — зхід.

зайти — ...

виїхати — ...

відкрити — ...

прилітати — ...

РОЗРІЗНЯЮ ПРЕФІКСИ І СЛУЖБОВІ СЛОВА

1. Запиши сполучення слів.

зайти за другом

погуляти по парку

допливти до берега

Проведи дослідження!

1. Підкресли службові слова в записаних сполученнях слів.
2. Познач префікс у виділених словах.
3. Поясни, як пишемо службові слова з іншими словами — разом чи окремо.
4. Як пишемо префікси? Перевір свої думки за правилом на наступній сторінці.

Префікс — це частина слова. Його пишемо **разом** зі словом.

Службові слова пишемо **окремо** від інших слів.

2. Спиши текст. Підкресли службові слова. Знайди слова з префіксами й познач їх.

У Кам'янці-Подільському побудований найвищий міст в Україні — «Стрімка лань». Він справді нагадує цю тварину. З мосту безстрашні сміливці стрибають на канатах униз.

3. Гаджик хоче навчити тебе розрізняти префікси і службові слова. Прочитай його пораду.

Між **службовим** і наступним словом **можна вставити** ще одне слово. Наприклад: *за дерево* — за **високе** дерево, *без хліба* — без **чорного** хліба.

Службові слова ніколи не стоять перед дієсловами.

Наприклад: заходити, намалювати, приїхати.

4. Скористайся порадою Гаджика і запиши сполучення слів без дужок.

(за) писати (на) дошці

(в) ходити (в) будинок

(до) нести (до) дверей

(за) ховатись (за) штору

5. Спиши текст, розкриваючи дужки.

(У) місті Кам'янці-Подільському (від) крилася (най) перша (в) Європі кав'ярня. Містяни охоче (від) відували її. Вони (із) задоволенням смакували новий напій.

6. Напиши текст (3–4 речення) про свій улюблений напій.

7. Спиши текст, розкривши дужки. Підкресли службові слова й познач префікси.

Андрійко (за) біг (за) товаришем. Друзі швидко (по) бігли (по) вулиці. (До) бігли (до) річки. Обидва (в) скочили (в) човен і (від) пливли (від) берега.

СПОСТЕРІГАЮ ЗА НАПИСАННЯМ СЛІВ ІЗ ПРЕФІКСАМИ РОЗ-, БЕЗ-

1. Спиши подані слова. Поясни, яка частина в основах слів кожного рядка однакова.

Безмежний, бездомний, безкрилий.
Розмовляти, розкривати, розпитати.

Проведи дослідження!

1. Познач префікс у записаних словах.
2. Підкресли букву, яка стоїть у кінці кожного префікса.
3. Який висновок ти можеш зробити? Перевір свою думку за правилом.

У префіксах **роз-**, **без-** завжди пишемо **букву з**.
Наприклад: розбудити, безпечний.

2. Утвори слова з префіксами **роз-** або **без-** від поданих слів і запиши. Познач префікси.

Хмара, шум, кидати, сипати, серце, мова, фарба.

3. Добери до поданих слів спільнокореневі з префіксом **роз-** або **без-** за зразком. Познач у них префікс. Що цікавого є в утворених словах?

Зразок: *зуби — беззубий.*

Звучний, змістовний, земельний, взутись, законний, озброїти, захист.

4. Склади й запиши речення з **двома** утвореними словами із попереднього завдання.

5. Разом із сусідом/сусідкою по парті виконайте завдання Щебетунчика.

1. Знайдіть на карті України місто Кам'янець-Подільський.
2. Визначте, у якій області воно розташоване.
3. На честь кого названий обласний центр?

6. Прочитай текст. Випиши виділені слова. Утвори від них спільнокореневі за допомогою префіксів і запиши. Познач префікси.

Місто Хмельницький **носить** ім'я гетьмана Богдана Хмельницького. Хоч сам гетьман у місті ніколи не був. У Хмельницькому **збудували** аж п'ять пам'ятників гетьманові.

7. Спиши текст, замінивши виділені слова синонімами з довідки. Познач префікси у вставлених словах.

Настав зимовий ранок. На **чистому** небі з'явилося яскраве сонячне коло. Його промені ковзнули по **великих** засніжених просторах.

Раптом зірвався **жорстокий** вітер. Він **хитав** віти дерев, **руйнував** снігові замети. Це був справжній бешкетник.

Довідка: *безхмарному, розпочався, безжальний, безмежних, розгойдував, розбишака, розбурхував.*

8. Напиши текст (3–4 речення) про те, який ранок був сьогодні у твоєму місті чи селі.

9. Відгадай і запиши загадки. Встав пропущені префікси.

1. Він ..зубий, а кусає,
він ..рукий, а хапає,
ще й причепиться міцненько
до штанців і до сукенки.

Леся Вознюк

2. ..хвоста, бородата,
на молоко багата.

Григорій Храпач

ДОСЛІДЖУЮ НАПИСАННЯ СЛІВ ІЗ ПРЕФІКСАМИ З-, С-

1. Спиши слова. Познач у них префікси.

скинути

зробити

спитати

змінити

стиснути

здати

сфотографувати

збити

схопити

зняти

Проведи дослідження!

1. Підкресли букви, які стоять після префіксів.

2. Зроби висновок, перед якими буквами пишемо префікс **с-**. Перевір себе за правилом.

Префікс с- пишемо перед буквами **к, п, т, ф, х**.

Наприклад: сказав, списав.

2. Прочитай текст. Поясни, від якого слова утворилося слово **грудень**.

(З,С)пливають останні осінні дні. Їм на зміну приходить перший зимовий місяць — грудень.

Морози (с,з)ковують річки, (с,з)мерзається в грудки (з,с)мочена осінніми дощами земля.

3. Спиши текст про грудень. Вибери з дужок потрібний префікс. Побудуй звукову схему слова **грудень**.

4. Родзинка зібрала слова з особливим префіксом. Прочитай їх. Поясни, чим особливий префікс у цих словах.

Зіґри́ти, зі́ставити, зі́брати, зі́гнати.

5. Спробуй вимовити слова з попередньої вправи без букви **і** в префіксах. Як думаєш, для чого до префікса додали букву **і**? Перевір себе за правилом.

Префікс зі- вживають замість **префікса з-** для полегшення вимови слів.

6. Запиши речення, додавши пропущені префікси. Познач їх.

1. У цьому році ми ..брали хороший урожай яблук.

2. Вітер ..гнув молоду берізку аж до землі.

3. ..рвані квіти швидко ..в'януть.

7. Прочитай заголовок тексту. Як думаєш, про що йтиметься в цьому тексті? Які грудневі свята ти знаєш? Прочитай, про які свята розповідається в тексті.

СВЯТКОВИЙ КАЛЕНДАР ГРУДНЯ

6 грудня відзначаємо День Збройних сил України. (З,С)формовані колони солдатів і техніки демонструють на параді силу і міць нашої армії. Вона нам потрібна, щоб ніхто не посмів (з,с)кривдити нашу землю. У цей день ми (з,с)гадуємо загиблих захисників і захисниць. (З,С)хиляємо голови перед ними.

19 грудня дехто (з,с)тішиться подарункові під подушкою від Святого Миколая.

(З,С)писок грудневих свят продовжує день народження кросворда. Його відзначають 21 грудня.

8. Випиши з тексту про свята виділені сполучення слів, вибравши з дужок потрібну букву.

9. Напиши текст (3–4 речення) про груднєве свято, яке тобі найбільше подобається.

10. Спиши речення, розкривши дужки. Підкресли слова з префіксами.

1. (З)горобини (з)летіли (с)полохані снігурі.

2. Потужні машини (з)грібають сніг (з)вулиць.

3. Під (с)хиленими гілками ялини була (с)хованка зайця.

СПОСТЕРІГАЮ ЗА ВЖИВАННЯМ АПОСТРОФА ПІСЛЯ ПРЕФІКСІВ

1. Спиши пари слів. Познач у них префікси. Підкресли слова з апострофом.

з'явилися — виявилися

під'їхали — заїхали

роз'їдали — розвідали

з'юрбилися — злетіли

Проведи дослідження!

1. Поясни, що спільного в написанні мають підкреслені слова.
2. Доповни правило про вживання апострофа після префіксів.

Апостроф ставимо після префіксів, які закінчуються на **твердий** приголосний звук, перед **буквами**

2. Позмагайся з однокласниками й однокласницями — хто більше придумає слів із префіксом **з-**. Запишіть їх у дві колонки.

З АПОСТРОФОМ

БЕЗ АПОСТРОФА

3. Прочитай слова з апострофом. Випиши ті, у яких апостроф стоїть **після** префікса. Познач у них префікс.

М'яч, під'їзд, об'єднати, пір'я, м'який, рум'яний, п'ять, без'язикий, роз'яснити, прив'язати, з'їсти.

4. Спиши вірш Анатолія Камінчука, розкривши дужки.

Їхали ми, їхали,
до річки (під)їхали,
кладку (пере)їхали,
в леваду (за)їхали,
на гору (ви)їхали,
з гори (з)їхали,
стіжок сіна (об)їхали,
на бадилінку (на)їхали...

5. Разом з однокласниками/однокласницями прочитайте пари сполучень слів. Поясніть, про кого можна розповісти кожною парою.

1. З'юрбилися біля ялинки, з'їжджають з гірки.

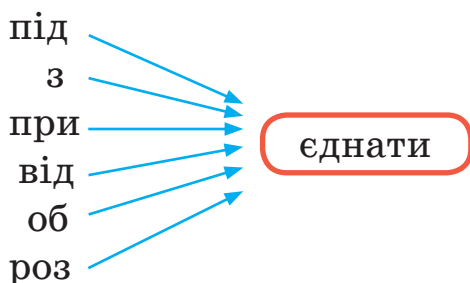
2. Об'їдають ягоди, злітаються до годівниць.

6. Напиши текст (3–4 речення) про те, кому зима приносить радість, а кому — проблеми. Скористайся сполученнями слів з попереднього завдання.

7. Утвори слова за схемою і запиши. З **трьома** словами склади й запиши речення.

ПРАВИЛЬНО ПЕРЕНОШУ СЛОВА З АПОСТРОФОМ ПІСЛЯ ПРЕФІКСІВ

1. Прочитай групи слів. Пригадай правила переносу слів кожної групи.

си-**джу**

паль-**то**

бур'-ян

яли-на

гу-**дзик**

май-ка

хом'-як

ака-**ція**

2. Поясни, за яким із правил будеш переносити слова з апострофом **після** префікса. Перевір свою думку за правилом.

Слова з апострофом після префікса переносимо **по складах**. **Апостроф** залишається з **попереднім** складом. Наприклад: з'**ї**-ли, роз'**'**-яснили, об'**'**-єднали.

3. Спиши слова, поділяючи їх на склади для переносу. Склади й запиши речення зі словом, яке **не можна** переносити.

Об'єднати, з'їхати, роз'яснити, об'ява, з'їм, під'їзд.

4. Прочитай текст. Випиши слова з апострофом, поділяючи на склади для переносу. Познач у них префікс. Чи всі слова мають префікс?

У Тернопільській області дуже давно з'явилося кілька десятків гіпсових печер. Їх не об'їдеш за один день. Заплутаний лабіринт Кришталевої печери охороняє кам'яний буйвіл. Коридори в печерах з'єднані вузькими проходами.

За Георгієм Скарлато

5. Напиши розповідь про гіпсові печери за поданими запитаннями.

1. У якій області є гіпсові печери?

2. У якій печері є лабіринт?

3. Хто його охороняє?

4. Чи хотілося б тобі відвідати ці печери?

6. Разом із сусідом/сусідкою по парті виконайте завдання Щебетунчика.

1. Знайдіть на карті України Тернопільську область.
2. З'ясуйте, як називається обласний центр.
3. Поміркуйте, як утворилося це слово.

7. Прочитай текст. Зроби висновок, чи правильно ти зрозумів/зрозуміла значення слова **Тернопіль**. Побудуй звукову схему цього слова.

Довго стояв пустир, зарослий терном, на місці знищеного ворогами поселення. Згодом тут знову оселилися люди й назвали своє місто Тернополем. Місто на полі, порослому терном, — Тернопіль.

З етимологічного словника

8. Спиши речення. Підкресли слова з апострофом. Випиши ті, у яких апостроф стоїть після префікса. Поділи їх на склади для переносу.

1. За ніч сова з'їдає до п'ятнадцяти гризунів.
2. Весною на кленах з'являються молоді листочки.
3. Пташка в клітці рветься, б'ється.
4. Після від'їзду мами ми з нетерпінням чекали її повернення.

ВИЗНАЧАЮ СУФІКС У СЛОВАХ

1. Запиши споріднені слова. Познач у них закінчення, основу і корінь.

риба — рибка

міст — місток

добрий — добренький

Проведи дослідження!

1. Обведи в записаних словах частину, яка стоїть між коренем і закінченням.
2. Поясни, як утворились слова другої колонки.
3. Перевір свою думку за правилом.

Частина основи слова, яка стоїть після кореня, називається **суфіксом**.

Суфікс позначають так: *морський*.

За допомогою суфіксів утворюються нові слова.

Наприклад: *школа* — *шкільний*, *школярі*.

2. Випиши групи споріднених слів. Познач у них закінчення, корінь і суфікс. Підкресли слова, у яких відбулося чергування приголосних у корені.

Вода, сніг, сніговий, водяний, сніжок, водичка, підводний, сніжинки.

3. Заміни подані сполучення слів одним словом. Познач в утворених словах суфікси.

Маленький ніс — ... ; маленький м'яч — ... ;
маленьке вухо — ... ; маленьке дерево — ... .

4. Склади й запиши речення з **двома** утвореними словами із попереднього завдання.

5. Прочитай вірш. Чи знайомий він тобі? Хто написав його? Що ти знаєш про цю людину?

Поблискують **черешеньки** в листі **зелененькім**.

Черешеньки ваблять очі **діточкам** **маленьким**:
дівчаточко й хлоп'яточко під **деревцем** скачуть,
простягають **рученьята**, та мало не плачуть.

Леся Українка

6. Випиши з вірша виділені слова. Познач у них закінчення, корінь і суфікс.

7. Розглянь квиток. Розкажи, де побували друзі.

8. Прочитай, про що дізналися друзі в музеї. Як думаєш, хто зображений на світлині?

Дитячі роки Лесі Українки пройшли в селі Колодяжному на Волині. Леся була дуже талановита дівчинка. Шестилітньою майстерно вишивала. У дев'ять років написала свій перший вірш. Захоплювалася музикою, грала на фортепіано. Знала сім мов.

9. Напиши текст про Лесю Українку за запитаннями Гаджика.

1. Хто така Леся Українка?
2. Де пройшло її дитинство?
3. Якою була ця людина?
4. Як ти ставишся до її віршів?

10. Спиши речення. Познач суфікси у виділених словах.

І полився з хмари дощик на грибочки, на дубочки, на ялинку, на хатинку, на малесеньку дитинку, на волоссячко, на кошик, ллється дощик, дощик, дощик...

Наталя Забіла

УТВОРЮЮ СЛОВА ЗА ДОПОМОГОЮ СУФІКСІВ

1. Допоможи Родзинці утворити від поданих слів спільнокореневі за допомогою суфіксів. Познач закінчення, корінь і суфікс.

Дуб, груша, береза, верба, слива, клен, ялина.

2. Запиши подані слова у дві колонки: до першої — **з пестливим** значенням, до другої — **зі зневажливим**. Познач суфікси.

Лісок, озерце, ставище, донечка, морозище, дівчисько.

3. Читалочка пропонує утворити й записати слова за поданою схемою. Чи всі утворені слова спільнокореневі? Поясни чому.

-ка   -ющий   -енька
-есеньке   **біл-**   -очка
                 -чення   -изна

4. Щебетунчик пропонує утворити й записати назви професій від поданих іменників. Поясни, як утворилися нові слова. Познач словотворчі суфікси.

Дизайн, програма, лижі, хокей, банк, наука.

5. Гаджикові цікаво, яка професія тобі подобається. Чому? Напиши про це текст (3–4 речення).

6. Прочитай текст і роздивись світлину на наступній сторінці. Пригадай, які замки і фортеці ти вже знаєш.

Луцький замок — найцінніша пам'ятка Волині. Він один із найстаріших в Україні.

Незабутнє враження викликають височенні вежі фортеці. За її стінами — єдиний в Україні музей дзвонів, виставка старовинної зброї.

Сьогодні тут проводять яскраві лицарські турніри.

7. Разом із сусідом/сусідкою по парті випишіть з тексту про замок слова, спільнокореневі зі словом **старій**. Поясніть, як вони утворились. Доповніть цей ряд іншими спорідненими словами. Позначте в них суфікси.

8. Разом із сусідом/сусідкою по парті виконайте завдання Щебетунчика.

1. Чи знаєте ви, яке місто є обласним центром Волинської області?
2. Знайдіть на карті України Волинську область.
3. З'ясуйте, як називається обласний центр.
4. Чи правильно ви думали?

9. Прочитай вірш Лесі Українки. Випиши слова із суфіксами. Познач у них закінчення, корінь і суфікс. Добери й запиши ще кілька слів з таким самим суфіксом.

Місяць янесенький
промінь тихесенький
кинув до нас.
Спи ж ти, малесенький,
пізній бо час.

ВИЗНАЧАЮ БУДОВУ СЛОВА

1. Допоможи Щебетунчикові знайти слова за поданою схемою. Випиши їх. Познач частини будови.

Морозний, беззвучний, лісник, роздуми, підводний, снігурі, посадка.

- 2. Розбери за будовою подані слова. Скористайся підказкою Гаджика.

Сестричка, братик, друг, подружка.

Розібрати слово за будовою — означає позначити всі частини будови, які в ньому є: закінчення, основу, корінь, префікс, суфікс.

- 3. Утвори від поданих слів спільнокореневі за допомогою суфікса **-н-**. Запиши утворені пари слів. Що цікавого є в утворених словах? Розбери їх за будовою.

Зразок: бетон — бетон^ний.

День, осінь, сон, кінь, кухня, туман.

- 4. Прочитай вірш. Придумай заголовок. Випиши спільнокореневі слова. Розбери їх за будовою. Поясни, як утворилося кожне слово.

У веселому танку крутяться сніжинки.

Як снігурка у вінку молода ялинка.

На калині снігурі спочивати сіли.

Хуртовини снігові все сніжком покрили.

Валентина Бутрім

- 5. Прочитай, де побували друзі. Що нового ти дізнався/дізналася з цього тексту?

На Волині поблизу міста Шацьк розташовані Шацькі озера. Узимку вони покриваються міцним шаром льоду і перетворюються в прекрасну ковзанку. Тут можна покататися на ковзанах. Але значно цікавіше — на буєрах. Це вітрильник на ковзанах.

6. Випиши з тексту про озера виділені слова в колонку. Добери до кожного споріднене. Розбери їх за будовою.

7. Друзям цікаво, які зимові розваги тобі подобаються. Напиши про це текст (3–4 речення).

8. Спиши вірш. Розбери за будовою виділені слова.

Зима в гості на **гостину** кличе всю свою **родину**.
Та родина — не мала, суне й суне без числа.
Морозища, морозеньки — і великі, і маленькі;
завірюхи клаповухі, і сніжинки-балеринки,
і **вітренко**, і **вітрисько** — вже вони близенько, близько.
Оксана Сенатович

РОЗБИРАЮ СЛОВА ЗА БУДОВОЮ

1. Читалочка дізналась про звичай наших предків. Прочитай текст про нього. Чи є в ньому щось нове для тебе?

У древніх слов'ян був красивий звичай. До свята Нового року вони вирощували в діжках квітучу вишню. Деревце прикрашали іграшками, горіхами, яблуками. Поступово вишню стала заміняти зелена ялина.

2. Родзинка пропонує дібрати спільнокореневі слова до одного з поданих. Запиши їх і розбери за будовою.

вишня

ялина

3. Гаджик знайшов іншу інформацію про Новий рік. Прочитай її на наступній сторінці. Про які традиції ти дізнаєшся вперше? Чи подобаються вони тобі?

Новий рік святкують усі народи, але кожний по-своєму. Англійці опівночі відчиняють задні двері будинку, щоб через них тихесенько втік **старий** рік. В Угорщині в перші хвилини Нового року страшнющим гамором відганяють від **домівок** злих **духів**. У Греції напередодні Нового року **маленькі** діти залишають біля каміна свої черевички для **подаруночків**. В Італії в останні хвилини старого року зі страшним гуркотом падають з вікон **старі** меблі, посуд.

З інтернет-ресурсу

4. Випиши з тексту виділені слова. Розбери їх за будовою.

5. Друзям цікаво, яких новорічних традицій дотримуються в твоїй родині. Напиши про це текст (3–4 речення).

6. Відгадай загадки Родзинки й запиши слова-відгадки. Розбери їх за будовою.

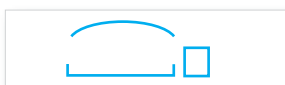

1. Що за слово, відгадай:
корінь у **садку** сховався,
префікс у **постіль** забрався,
а закінчення та суфікс
в слові **хмарка** пошукай.

2. Спробуй задумане слово вгадати:
префікс у **нім**, як у слові **проспати**.
Корінь у слові **гуляю** впізнай.
Суфікс такий, як у слові **веснянка**,
закінчення в слові **калина** шукай.

7. Допоможи Щебетунчикові дібрати слова за кожною схемою. Запиши їх. Познач у них усі частини слова.

8. Відгадай загадки Родзинки. Запиши виділені слова і слова-відгадки. Розбери їх за будовою.

1. У слові **захід** корінь загубився,
у **переході** префікс пошукай.
У слові **сонний** суфікс притаївся,
у **золотий** — закінчення впізнай.
2. Корінь в слові **написати**,
префікс в слові **заспівай**,
а закінчення та суфікс
в слові **книжка** пошукай.

РОЗПІЗНАЮ СЛОВА З ОРФОГРАМАМИ

1. Підкажи Гаджикові, які букви треба вибрати з дужок. Спиши речення, розкривши дужки.

(В,в)ишитий рушник — символ (У,у)країни.

Проведи дослідження!

1. Поясни, які правила тобі довелось пригадати, щоб виконати завдання.
2. Прочитай, як називається частина слова, яку треба перевіряти за правилом.

Частина слова або речення, написання якої треба перевіряти за правилом, називається **орфограмою**.

Наприклад: У слові **Дніпро** орфограма — «**велика буква в назві річок**».

2. Поясни Щебетунчикові, яка орфограма об'єднує слова кожного ряду. Спиши ряди слів. Підкресли орфограми.

1. Прощання, вітання, вишивання.
2. На рушнику, з орнаментом, до свята.
3. Чернівці, Рівне, Житомир.

3. Допоможи Родзинці дібрати приклади слів з поданими орфограмами. Запиши дібрані слова. Підкресли орфограми.

1. Вживання апострофа.
2. Слова з буквосполученням **ьо**.
3. Велика буква в іменах.
4. Перенос слів з буквою **й** у середині слова.

4. Прочитай текст. Поясни Читалочці, які орфограми пропущено в словах. Придумай заголовок до тексту.

Із часів незалежності ..країни вишиванка почала повертатися в наше жит..я. Її носять як святковий і патріотичний одя.. . Нікого не здивує с..огодні вишита сорочка в поєднан..і зі строгим костюмом.

5. Прочитай інформацію Родзинки. Запиши виділені речення, розкривши дужки. Підкресли орфограми.

Студенти (з)міста (Ч,ч)ернівці запропонували святкувати навесні День вишиванки. Для цього потрібно зовсім мало. Просто вийти на вулицю у вишиванці. **(З,С)хиляй своїх друзів і зна(ь,й)омих до ц(ь,й)ого дійства.**

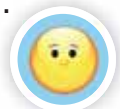

6. Дай відповіді на запитання друзів. Запиши текст за цими запитаннями. Придумай до нього заголовок.

1. Чи є у тебе вишиванка?
2. Чи хотілося б тобі святкувати День вишиванки?
3. А може ти вже долучався/долучалась до цього свята?

7. Чи знаєш ти, коли саме святкують День вишиванки? Разом з дорослими пошукай цю інформацію в інтернеті й запиши. Підкресли в записаному реченні орфограми.

ПЕРЕВІРЯЮ НАПИСАННЯ НЕНАГОЛОШЕНИХ [Е], [И] В КОРЕНЯХ СЛІВ

1. Поясни Читалочці, яка орфограма об'єднує подані слова. Пригадай правило, яким треба скористатися.

М..довий, р..балка, в..сокий, гл..бокий.

Щоб правильно написати слово з ненаголошеним [е] чи [и] в корені, треба **змінити слово** або **дібрати спільнокореневе**, у якому цей звук буде наголошеним.

2. Добери перевірні слова до слів попереднього завдання й запиши їх парами. Постав наголос.

3. Допоможи Родзинці вибрати в колонках перевірні слова до виділених. Запиши їх парами.

ч..стота

честь

чисто

чистенько

в..ршина

високий

вершник

верхній

4. Допоможи Щебетунчикові вставити орфограми. Спиши вірш.

Як я малим збирався нав..сні
піти у світ незнаними ст..жками, —
сорочку мати виш..ла мені
червоними і чорними н..тками.

За Андрієм Малишком

5. Прочитай текст. Поясни Ґаджикові, чим знаменний для українців день **24 серпня**. Випиши в колонку виділені слова. Добери до них перевірні й запиши.

24 серпня 2011 року в Рівному люди масово вийшли на **ц(и,е)нтральний** міський майдан у **виш(и,е)ванках**. Тоді цю подію було занесено до Книги рекордів України.

6. Разом із сусідом/сусідкою по парті виконайте завдання Щebetунчика.

1. Знайдіть на карті України місто Рівне.
2. У якій області воно розташоване?
3. Чи знаєш ти, чому Рівненщину називають бурштиновою столицею?

7. Прочитай плакат і дізнаєшся, що зацікавило друзів у Рівному.

8. Знайди в тлумачному словнику значення слова **бурштин**. Склади з ним речення і запиши.

9. Прочитай, про що дізналися друзі в музеї.

Бурштин буває не тільки жовтим, коричневим та вишневим. Іноді він має зеленуватий, а іще молочний і навіть чорний колір. Щоправда, ці відтінки рідкісні. І видобувають такі унікальні камінчики тільки на Рівненщині. За це область називають бурштиновою столицею України.

10. Випиши з тексту про бурштин назви кольорів. Визнач, які з них містять орфограму. Підкресли її.

11. Як думаєш, чому бурштин називають сонячним камінням? Напиши про це текст (3–4 речення).

12. Добери перевірні слова до поданих. Запиши утворені пари слів. Постав наголос.

гр..чаний — ...

л..сточки — ...

в..чірній — ...

в..селий — ...

т..хенько — ...

м..ритися — ...

ПИШУ ЗАПИСКУ І СМС-ПОВІДОМЛЕННЯ

1. Прочитайте із сусідом/сусідкою по парті розмову мами і сина.

- Дмитрику, де ти був?
- Грав із хлопцями у футбол.
- А чому мене не попередив?
- Я ж хв..лююся.**
- Так тебе ж не було вдома.
- Міг би залишити записку.
- А я не вмю її п..сати.

2. Поясни, які орфограми пропущено у виділених словах. Запиши їх, дібравши перевірні слова.

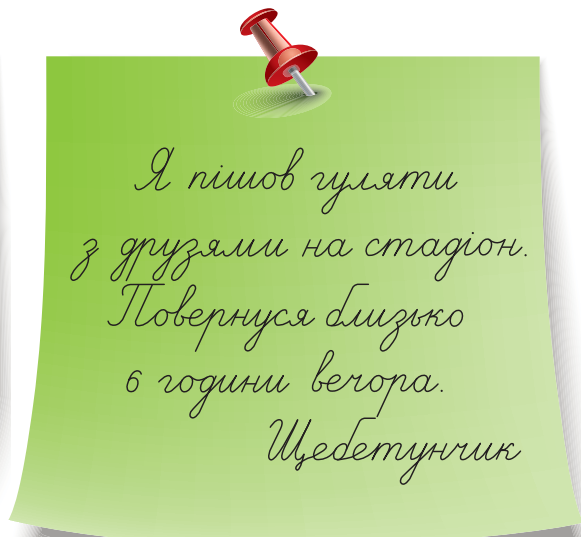
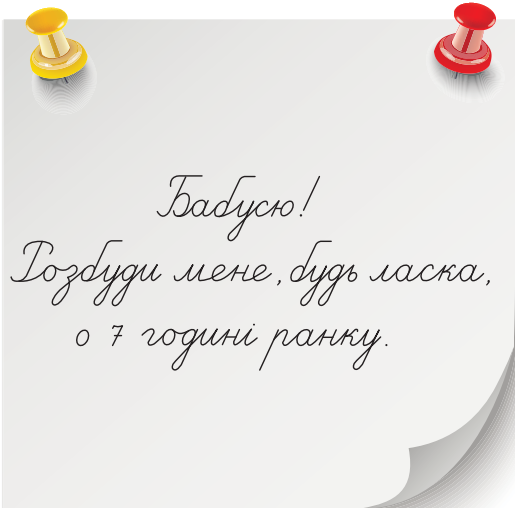

3. Чи вмєш ти писати записки? Перевір себе за правилом.

Записка складається зі **звертання, повідомлення** або **прохання і підпису** автора.

4. Прочитай записки друзів. Поясни, що вони пропустили.

*У суботу ми з Оленкою йдемо на каток.
Приєднуйся до нас.
Зустрінаємось у дворі о 10 години.*

5. Кому ці записки можуть адресуватися? Запиши одну з них, вставивши пропущені слова.

6. Дай відповіді на запитання Гаджика.

- 1.** Чи можна надіслати записку без використання паперу? Як саме?
- 2.** Як називається записка, передана з мобільного телефону?
- 3.** Чому в повідомленні по телефону можна не писати, кому воно призначене і від кого?
- 4.** Склади смс-повідомлення для друга або подруги.

7. Напиши записку вчительці/вчителю або комусь із рідних чи другові/подрузці.

8. Прочитай текст.

Оксанка гукнула із сусідньої кімнати:

— Тату, я зараз надсилаю тобі термінове смс-повідомлення!

Тато посміхнувся:

— Донечко! Краще скажи мені його вголос.

9. Чому посміхнувся тато? У яких випадках пишуть записку? А у яких надсилають смс-повідомлення?

10. Напиши, що зручніше тобі писати — записку чи смс-повідомлення. Чому?

ПЕРЕВІРЯЮ НАПИСАННЯ СЛІВ З НЕНАГОЛОШЕНИМИ [Е], [И] ЗА СЛОВНИКОМ

1. Спиши слова. Постав наголос. Підкресли орфограми.

Депутат, президент, директор, горизонт, четвер, хвилина, неділя.

Проведи дослідження!

1. Спробуй дібрати до записаних слів перевірні слова.
2. Який висновок можеш зробити? Перевір себе за правилом.

Якщо до слова **не можна** дібрати перевірне слово, то його написання треба перевіряти **за словником**.

2. Допоможи Щебетунчикові вставити пропущені назви днів тижня. Перевір їх написання за словником. Спиши текст, підкресли орфограми в дібраних словах.

Тиждень починає ... . Після нього приходить ... .
За ним настає ... . Четвертий день тижня — ... .
А п'ятий — ... . П'ять днів працюємо, а в ... і ...
відпочиваємо.

3. Поміркуй, чому **понеділок**, **четвер** і **п'ятниця** мають такі назви. Запиши ці слова, поділяючи для переносу.

4. Прочитай і розв'яжи задачу Родзинки.

Марійка з дідусем вирушили в похід на третій день тижня. А повернулися з походу через три дні. Поміркуй, у який день тижня Марійка з дідусем вирушили в похід, а в який повернулись.

5. Спиши текст, вставляючи пропущені слова. Доповни його ще двома реченнями.

Марійка з дідусем вирушили в похід у ... . А повернулись додому в ... .

6. Запиши слова у дві колонки: до **першої** — ті, що перевіряються **за правилом**, до **другої** — ті, що перевіряються **за словником**. Підкресли орфограми.

Кол..скова, д..тина, т..хенько, зв..чайний, в..чірній, кр..ниця, к..шеня, п..ріг, тр..вога, ст..мніти.

7. Розв'яжи задачу Гаджика. Запиши відповідь. Підкресли в словах орфограми.

У неділю мама нагадала, що через два дні в бабусі день народження.

Визнач, у який день тижня бабуся святкуватиме день народження.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Гаджик, Родзинка, Читалочка і Щебетунчик пропонують тобі перевірити свої досягнення з теми «Досліджую будову слова». Виконай їхні завдання.

Завдання 1.

Спиши речення, вставляючи пропущені слова — назви професій. Підкресли в кожному реченні спільнокореневі слова. Познач у них корінь.

1. Рибу ловлять ... . 2. Хворих лікують ... . 3. Вугілля в шахтах добувають ... . 4. За садом доглядає ... .

Завдання 2.

Прочитай текст. Випиши слова, споріднені зі словом **ріст**. Познач у них корінь.

— Трояндо, яка ти прекрасна! Певно, такі квітки ростуть у чарівних краях, у чарівних садах і з чарівних росточків. Але хто посадив той росток перед моїм вікном?

Зірка Мензатюк

Завдання 3.

Утвори від слова **друг** слова до кожної колонки й запиши.

**СПІЛЬНОКОРЕНЕВІ
СЛОВА**

**ФОРМИ
СЛОВА**

Завдання 4.

Випиши слова, у яких є префікс, і познач його.

Розумний, роздавати, страшний, сказати, задуманий, залізо, прибіг, принцеса.

Завдання 5.

Запиши сполучення слів без дужок. Підкресли службові слова і познач префікси.

небо (без)хмар — (без)хмарне небо

(без)сонна ніч — ніч (без)сну

людина (без)турбот — (без)турботна людина

Завдання 6.

Утвори слова з префіксом **з-** або **с-** від поданих слів і запиши.

Пекти, варити, терти, купати, їсти, хитрувати, робити.

Завдання 7.

Розбери слова за будовою.

земля

зимовий

безмежний

Завдання 8.

Спиши текст. Підкресли орфограми.

Над землею пропливають важкі хмари. Тріщить мороз. Льодом затягнуло озеро.

Завдання 9.

Добери перевірні слова до поданих. Запиши.

т..мніти — ...

н..бесний — ...

с..ніє — ...

д..мок — ...

бл..щить — ...

зат..хає — ...

Завдання 10.

Утвори за допомогою суфіксів **пестливі** і **зневажливі** слова від поданих. Виділи суфікс в утворених словах.

Вітер, холодний, мороз.

Завдання 11.

Напиши текст про зиму, використовуючи слова з попереднього завдання (3–4 речення).

ЗМІСТ

Пригадую знання про звуки і букви.	4
Спостерігаю за значенням слів	28
Досліджую будову слова	42
Дізнаюся більше про іменники.	90
Досліджую прикметники.	106
Розпізнаю числівники	120
Дізнаюся більше про дієслова.	126
Розпізнаю службові слова.	141
Будую речення.	149
Досліджую текст.	164
Повторюю вивчене.	187
Перевіряю свої досягнення.	26, 40, 88, 104, 118, 139, 147, 162, 185

**Скоро літні канікули.
Відпочивай, подорожуй, читай,
спілкуйся українською мовою!
Знаходь нових друзів!**